

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 10 Sayı: 52 Volume: 10 Issue: 52
Ekim 2017 October 2017
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1984>

**BULGARİSTAN TOPRAKLARINDA OSMANLI BAKİYESİ BİR YÜKSEK ÖĞRETİM KURUMU:
MEDRESETÜ'N-NÜVVÂB***
**A HIGHER EDUCATION INSTITUTION REMAINDER OF THE OTTOMANS IN THE BULGARIAN
TERRITORIES: MADRASAH-NÜVVÂB**

Mustafa HAYTA**

Öz

1908 yılında Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilân etmesine rağmen Osmanlı oradan Anadolu'ya göç etmeyen Müslüman Türk nüfus ile ilişkilerini çok yönlü sürdürmeye ve geliştirmeye devam etmiştir. Bu ilişkinin somut örneklerinden biri de Medresetü'n-Nüvvâb'dır. Anılan kurum, Osmanlı devleti zamanında, ordu karargâhlarının bulunduğu, büyük stratejik önemi olan bölgenin en önemli şehirlerinden olan Şumnu'da Müslüman-Türk halkının dini ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak ve bunun için imam-hatip, müftü ve kadı vekili gibi gerekli kadroları yetiştirmek amacıyla 1919 yılında *Bulgaristan Müslümanları Müessesât-ı Diniyye Teşkilâtı Nizâmname-i Esâsi* ile kurulmuştur. Daha sonra baş müftü Süleyman Faik Efendi'nin 1920 tarihli emirnamesiyle, *Medresetü'n-Nüvvâb'ın Nizâmname-i Esâsi, Program ve Dâhilî Talimâtname-i* hazırlanmıştır. Buna göre tâli (lise) ve âli (yüksekokul) olmak üzere iki bölümden oluşan okulun, Kur'ân-ı Kerim, Fıkıh, Arap Dili ve Edebiyatı, İslâm Tarihi, Kelâm gibi dini ilimlerin yanı sıra Türk Dili ve Edebiyatı, Fizik, Kimya, Coğrafya, Matematik, Hüsn-ü Hat, Resim, Pedagoji gibi çağdaş ilimlerin de okutulduğu klasik bir medrese ve bir din okulu olmanın ötesinde çok işlevsel bir eğitim müessesesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu araştırmada söz konusu okulun kuruluşu, işlevi ve müfredatı üzerinde durulmuştur. Ayrıca *Medresetü'n-Nüvvâb'ın Nizâmname-i Esâsi, Program ve Dâhilî Talimâtname-i* sadeleştirilerek ilgililerin dikkatine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Medrese, Eğitim, Din, Kültür.

Abstract

Despite the declaration of Bulgaria's independence in 1908, the Ottomans have continued to maintain and develop multifaceted relations with the Muslim Turkish population who had not migrated from there to Anatolia. One concrete example of this relationship is the Madrasah-Nüvvâb. The said institution was where the army headquarters were, it was the region which was of great strategic importance, and it was in one of the most important cities of the region, Shumen, during the Ottoman State period. It was founded by the *Constitution of the Bulgarian Muslims Religious Affairs Organization* in 1919 in order to meet the religious and cultural needs of the Muslim Turkish people and in order to train the necessary staff such as imam-hatip (preacher), mufti and deputy of cadı for this commitment. Later, by the 1920 decree of the chief mufti Süleyman Faik Efendi, *the Fundamental Constitution, Program, and Internal Instructions Guide of Madrasah-Nüvvâb* was prepared. Accordingly, it is understood that the school consisting of two parts tâli (high school) and âli (college) is a very functional educational institution beyond being a classic madrasah and a religious school where religious sciences such as the Holy Quran, Fiqh, Arabic Language and Literature, Islamic History and Kalam as well as modern sciences such as Turkish Language and Literature, Physics, Chemistry, Geography, Mathematics, Calligraphy, Art, and Pedagogy are taught. In this research, it was focused on the foundation, function and curriculum of the school. In addition, *the Fundamental Constitution, Program, and Internal Instructions Guide of Madrasah-Nüvvâb* has been simplified and brought to the attention of those concerned.

Keywords: Bulgaria, Madrasah, Education, Religion, Culture.

I. Giriş

Cennetmekân sultan II. Abdülhamid Han (1876-1909), Osmanlı Devleti'nin en bunalımlı günlerini yaşadığı bir dönemde 31 Ağustos 1876 tarihinde tahta çıkmıştır. O tarihlerde yabancı devletlerin kışkırtmalarıyla isyan ve ayaklanmalar başlamış ve Balkan toprakları adeta savaş alanına dönmüştü. 93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgisiyle sonuçlanmış ve Rus ordusu, batıdan Yeşilköy'e (eski adı Ayastefanos), doğudan Erzurum'a kadar gelmiştir. Bunun üzerine Osmanlı İmparatorluğu, barış istemek durumunda kalmıştır. 3 Mart 1878'de Osmanlı Devleti ile Rusya arasında ağır koşullar içeren Ayastefanos antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre Sırbistan, Karadağ ve Romanya tam bağımsızlık kazanacak ve sınırları genişletilecek, ayrıca sınırları Tuna'dan Ege'ye, Trakya'dan Arnavutluk'a kadar uzanan Osmanlı'ya bağlı özerk Bulgaristan Prensiği kurulacaktı. Ancak daha sonra batılı devletlerin araya girmesi ile Ayastefanos'un ağır şartlarını bir nebze hafifleten 13 Temmuz 1878'de Berlin Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki varlığı bir süre daha devam ettiyse de

* Bu çalışma, 24-26 Nisan 2017 tarihinde Alanya/Antalya'da düzenlenen I. Uluslararası Sınırsız Eğitim ve Araştırma Sempozyumunda (USEAS2017) sunulan tebliğin genişletilmiş halidir. <http://useas.sead.com.tr>

** Yrd. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, m-hayta@hotmail.com

Prenslik, 5 Ekim 1908 tarihinde Bulgaristan Krallığı adını alarak tek taraflı olarak Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını ilan etmiştir.¹

Balkan Müslümanları için uzun zamandır devam eden sancı, artarak varlığını korumuştur. Her ne kadar Bulgaristan, özerk prenslik ve daha sonra bağımsızlık kazansa da Osmanlı devleti azınlık konumuna düşen Müslümanlarla ilgilenmekten geri kalmamıştır.

Prenslik döneminde 15 Eylül 1895'te Prens'in 63 numaralı emirnamesiyle "Müslüman İdare-i Ruhaniyyelerine Dair Talimatname" ismindeki 33 maddelik yönerge yürürlüğe girmiş ve böylece oradaki müftülüklerin ve vakıfların çalışma alanları güvence altına alınmıştır. Anlaşılan o ki bu geçici yönerge, 1908'de Bulgaristan'ın bağımsızlığına ilanına kadar geçerliliğini korumuştur.²

19 Nisan 1909 tarihinde Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında İstanbul'da Bulgaristan'ın bağımsızlığını tahkim eden bir protokol imzalanmış ve buna oradaki müftülüklerin statü ve görevlerini belirleyen 8 maddelik bir de sözleşme ilave edilmiştir.³ Sözleşmeye göre, Sofya'da bir Baş müftülük kurulacak ve bu kurum İstanbul'daki Meşihat Makamı ve Bulgaristan Mezhepler Bakanlığı ile ilişkilerinde aracılık yapma görevi yürütecekti. Aynı zamanda sözleşme Baş müftülüğe bütün Bulgaristan Müslümanları üzerinde denetim ve kontrol yetkisini de veriyordu. Böylece Bulgaristan'daki dini kurumları görev bakımından kontrol ve teftiş edebileceği gibi aile hukuku konularında Baş müftü, müftülere tavsiyelerde bulunabilecek, diğer taraftan Baş müftülük Bulgaristan'daki İslam vakıfları, dini eğitim-öğretim kurumları üzerinde de yetki ve görev hakkına sahip olacaktı.⁴

II. Medresetü'n-Nüvvâb'ın Kuruluşu

Balkan Savaşlarından sonra 1909 tarihli anılan sözleşme, yenilenmiş ve 23 Mayıs 1919'da Çar İradesiyle onaylanmış ve "Bulgar Çarlığı Dâhilinde Müslüman Müessesât-ı Diniye, İdare ve Teşkilatı Nizamnamesi" adıyla (189 madde) yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. İşte Müslüman-Türk halkının dinî ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak ve bunun için imam-hatip, müftü ve kadı vekili gibi gerekli kadroları yetiştirmek maksadıyla kurulan *Medresetü'n-Nüvvâb* bu nizamnamenin bir getirisidir. Nizamname'de "medreseleri ihtiyâcât-ı asra göre ıslah etmek, bunlara müfredat hazırlamak ve *Mekteb-i Nüvvâb*'in tesisine çalışmak" Baş müftülüğün görevleri arasında sayılmaktadır.⁵ Bulgaristan topraklarında baş/müftü ya da müftü nâibi olmak isteyenlerden "hüküm giymemiş olmamak, Bulgaristan yurttaşı olmak, resmi dili konuşabilmek vb." şartların yanında icâzetname yahut "Nüvvâb"dan şahadetname almış olması da isteniyordu.⁶

Böylece anılan okul ve ilgili hususlar, uluslararası anlaşmalar ve iki devlet arasında imzalanan sözleşmeler ile güvence altına alınmış oluyor ve (1922-1945) yılları arasında lise ve yüksekokul düzeyinde İslâmî eğitim veren okul projesi hayata geçiyordu. Hiç kuşkusuz anılan okuldan önce Bulgaristan'da Müslümanların eğitim kurumları bulunmadığı ve eğitimin tamamen ihmal edildiği anlaşılmamalıdır.

Bulgaristan Müslümanlarının eğitim tarihine bakıldığında *Medresetü'n-Nüvvâb*'in bir dönüm noktası olduğu görülecektir. (1878-1920) yılları arası "İslâmî eğitim sistemini yeniden yapılandırma" dönemi olarak adlandırılmakta ve bu dönemde din eğitimi önceleri Müslümanların ikamet ettiği her yerleşim yerinde genellikle okulda, cami odalarında veya hocanın/öğretmenin evinde verilmektedir. Buralar, Sıbyan mektepleri (ilköğretim) diye anılmakta ve öğretmenliğini genellikle aynı köyün imamları yapmaktadır. Ortaokul seviyesindeki eğitim ise sadece belli bölgelerde açılan, önceleri 4 yıllık daha sonraları ise 3 yıllık

¹ Nazif Kuyucuklu (1992). "Bulgaristan" *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, VI, 399-401; Mahir Aydın (1994). "Doksanıç Harbi", *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, IX, 498-499.

² Hüseyin Memişoğlu (1994). "Bulgaristan Müslümanlarının Dini Teşkilatlarını ve Kurumlarını Düzenleyen Nizamname", *Vakıflar Dergisi*, S. 24, s. 307.

³ Hüseyin Memişoğlu (1995). "Bulgaristan'da Cemaati İslamiye ve Vakıf Kurumları", *Vakıflar Dergisi*, S. 25, s. 304 vd; (1998).. "Bulgaristan'da Müftülükler ve Şer'iyye Mahkemeleri", *Vakıflar Dergisi*, S. 27, s. 214 vd; Turan, Ömer (2006). "Bulgaristan Müslümanların Dinî Yönetimine İlişkin 1919 Tüzüğü", *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti, II. Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri, (Tiran-Arnautluk, 4-7 Aralık 2003)*, s. 422 vd.

⁴ Hüseyin Memişoğlu (1988). "Bulgaristan Müslümanlarının Dini Teşkilatlarını ve Kurumlarını Düzenleyen Nizamname", s. 307. Ayrıca bk. Bayram, Sadi-Hayrettin Ersal (1988). "Bulgaristan'da Müftü Yardımcısı Yetiştiren Bir Vakıf Kuruluşu: Nüvvâp", *Vakıflar Dergisi*, 1988, sayı: 20, s. 415 vd; Osman Keskiöğlü (1988). "Şumnu'da Türk İslam Eserleri", *Vakıflar Dergisi*, 1988, S. 20, s. 389.

⁵ Nizamname, mad 122. Ayrıca bk. Osman Keskiöğlü (1985). *Bulgaristan'da Türkler*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1985, s. 84 vd; Turan, "Bulgaristan Müslümanların Dinî Yönetimine İlişkin 1919 Tüzüğü", s. 449 vd.

⁶ Nizamname, mad 98. Ayrıca bk. Memişoğlu (1998). "Bulgaristan'da Müftülükler ve Şer'iyye Mahkemeleri", *Vakıflar Dergisi*, S. 27, s. 218.

sınıf sistemine göre düzenlenmiş, İstanbul'da *Dârü'l Muallimîn*'i bitirmiş öğretmenlerin görev yaptığı rüştiyelerde (ortaokul) verilmekteydi.⁷

Bir diğer eğitim kurumu ise medreselerdir. Bölge Müftülükleri tarafından denetlenen medreselerde, eğitim genelde ilkokuldan sonra başlamakta ve eğitim süresi dört-beş yıl sürmektedir. Buradan mezun olanlar ise sıbyan mektebinde görev alabilmektedir. Bu medreselerin büyük bir kısmının Medresetü'n-Nüvvâb'ın açıldığı 1922 yılına, hatta birkaç yıl sonrasına kadar faaliyet gösterdiğini söylemek mümkündür.⁸

İslâmî eğitim sisteminin belirli ölçüde oturması ve olgunlaşması ve ayrıca ortaokul seviyesinin üzerinde okulların açılması bu dönemden sonra başlar ve 1945'lere kadar devam eder. İşte Şumnu'daki *Dârü'l-Muallimîn* ve *Medresetü'n Nüvvâb*, ortaokul seviyesinin üzerinde eğitim veren iki güzide kurumdur. *Dârü'l-Muallimîn*, müslümanların okullarına öğretmen hazırlama amacıyla 1918 yılında açılmış ve ancak 10 yıl faaliyet gösterebilmiştir.⁹

I. Dünya Savaşının sona ermesinden sonra iktidara Türklere karşı ılımlı bir siyaset izleyen Aleksandır Stamboliyski gelmiş, bu fırsat bilinerek dinî kurumların idaresini düzenleyen tüzük hazırlanmıştır. Bu doğrultuda makamına henüz oturan Baş müftü Süleyman Faik Efendi tarafından *Medresetü'n-Nüvvâb'ın Nizâm-nâme-i Esâsî, Program ve Dâhilî Talîmât-nâmesi*'nin hazırlanması için 1920 tarihli emirname çıkarılmış ve bu emirname doğrultusunda sekiz kişiden oluşan bir komisyon kurularak 2-15 Ağustos 1920 tarihleri arasında çok ciddi bir çabayla dönemine göre başarılı bir tüzük ve müfredat hazırlanarak okulun teorik tarafı tamamlanmıştır.¹⁰

Böylece, medreselerden ve rüştiyelerden mezun olan öğrenciler kabul edilerek *Medresetü'n-Nüvvâb* 1922/1923 ders yılında açılmış ve eğitime başlamıştır. Ne gerip bir tesadüftür ki, bu tarihler, ana vatan Türkiye'de medreselerin kapatıldığı, tedrisatın tevhit edildiği dönemlere denk gelmektedir.¹¹

III. *Medresetü'n-Nüvvâb'ın Kısımları ve Müfredatı*

Medresetü'n-Nüvvâb, tâlî ve âlî olmak üzere iki bölümden teşekkül etmiştir. Tâlî kısmının lise -ki buraya ancak rüştiyeyi bitirenler kayıt yaptırabilmekteydi- âlî kısmının ise -ki buraya da ancak tâlî kısmı ikmal edenler kayıt yaptırabiliyordu-yüksek okul seviyesinde olduğu söylenebilir. Medresede eğitim ve öğretime başlangıçta tâlî kısmı ile başlanmış, âlî kısmının açılması ise -tâlî kısmı bitirmek gerektiğinden- ancak 1930'da 8. öğretim yılında mümkün hale gelebilmiştir. Kadı ve müftü olmak için mutlaka âlî kısmı ikmal etmek gerekiyordu.¹²

Tâlî kısım, 5 yıllık eğitim hayatına dinî ve fennî ilimleri tahsil etmek amacıyla Şumnu kasabasında rüştiye mezunu 45 kişilik iki sınıfla 27 Kasım 1922'de resmen başlamıştır. Tali kısımda okutulan dersler ve haftalık ders sayısı şöyle ifade edilebilir.¹³

NO	DERSLER	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
1	Kur'an-ı Kerim	2	1	-	-	-
2	Fıkıh	2	3	4	4	4
3	Arap Dili ve Edebiyatı ¹⁴	6	5	5	3	4
4	Fars Dili ve Edebiyatı	2	1	1	1	1
5	Türk Dili ve Edebiyatı	3	3	3	2	2
6	Bulgar Dili ve Edebiyatı	2	2	3	2	2
7	Coğrafya	2	2	-	-	-
8	Tarih-i İslâm ve Umûmî	2	2	2	2	-
9	Ulûm-i Riyâziyye	2	3	3	2	-
10	Ulûm-i Tabîiyye	2	1	1	2	-
11	Hikmet ve Kimya	-	-	2	2	2

⁷ S. Vedat Ahmed (2007). "Bulgaristan'da Müslüman-Türk Varlığının Korunmasındaki En Önemli Etken Olan İslâmî Eğitimin Geçmişi ve Bugünü", *Uluslararası Türk Dünyasının İslamiyete Katkıları Sempozyumu = International Symposium on the Contribution of Turkish World to Islam*, 31 Mayıs-1 Haziran 2007, s. 180 vd.

⁸ Bk. Ali Mehmedov (2011). "Bulgaristan Şumnu'daki *Medresetü'n-Nüvvâb*'in İslâm Din Eğitimi Tarihindeki Yeri" *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü 2011, s. 9-16; Murat Sülün (2002). "Osmanlı Dönemi Bulgaristan'ında Kur'an İlimleri ve Bulgaristan Menşeli Din Alimleri", *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Semp. Tebliğleri, Sofya, 21-23 Nisan*, s. 281 vd.

⁹ Mehmedov, "Bulgaristan Şumnu'daki *Medresetü'n-Nüvvâb*" s. 18.

¹⁰ Keskiöglü (2002-2002). *Bulgaristan'da Türkler*, s. 84; İbrahim Hatiboğlu, "XX. Yüzyılın İlk Yarısında Bulgaristan Müslümanları Arasında Dinî Islâhat Çabaları" *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri, Sofya, 21-23 Nisan 2000*, 2002, s. 351 vd.

¹¹ Bilâl Şimşir (1986). *Bulgaristan Türkleri*, İstanbul, s. 63.

¹² Mehmedov, age., s. 24 vd; Sülün, "Osmanlı Dönemi Bulgaristan'ında Kur'an İlimleri ve Bulgaristan Menşeli Din Alimleri", s. 283.

¹³ Ahmed, age., s. 184.

¹⁴ Bk. Mustafa Kelebek (201). "Bulgaristan - Şumnu Şehrinde *Medresetü'n-Nüvvâb*'ta Arapça'nın Öğretim Merhaleleri", *Godişnik: na viššija Islamski Institut=Annual of the High Islamic Institut=Sofya Yüksek İslam Enstitüsü Yıllığı*, S. 3, s. 193-213.

12	Mantık ve Âdâb	-	-	-	2	-
13	Kelâm	-	-	-	-	5
14	Fenn-i Tedrîs ve Terbiye (Pedagoji)	-	-	-	5	5
15	Bulgar Kanunları	-	-	-	1	2
16	İlm-i Ahlâk	-	-	-	-	1
17	Bulgar Tarihi ve Coğrafyası	-	2	3	-	-
18	Hüsn-i Hat	1	1	-	-	-
19	Resim	1	1	-	-	-
	Toplam	27	27	27	28	28

Burada yer alan her bir ders için bir amaç ve içerik hazırlanmıştır. Söz gelimi, Fıkıh dersinin maksad-ı tadrîsi nefse taalluk eden umurda menfaat ve mazarratı tayin edebilmenin melekesini tahsil etmek, ibâdât ve muamelatta harakâtını şer-i şerife tevfiğe hatadan ihtiraz etmektir.¹⁵

Fıkıh dersi her yıla konulmuş ve birinci senede haftada 2 saat; ikinci senede haftada 3 saat olması öngörülmüştür. Bir ve ikinci sınıfta Halebî kitabının nısf-ı evveli okutulacak; üçüncü senede haftada 4 saat olmak üzere Halebî kitabının nısf-ı ahîri okutulacaktır.

Dördüncü senede haftada 4 saat olmak üzere Muhtasar-ı Kudûrî'nin nısf-ı evveli; beşinci senede haftada 4 saat olmak üzere Muhtasar-ı Kudûrî'nin nısf-ı ahîri tadrîs olunacaktır.¹⁶

Burada Halebî isimli kitapla kastedilen Osmanlı âlimi, fakih İbrahim el-Halebî'nin kitaplarıdır. Aynı isimle iki eseri meşhur olmuştur. Bunlardan biri *Ğunyeti'l-mütemellî fi şerhi Münyeti'l-musallî*'dir. Halebî bu eserini Sedidüddin Kâşgarî'nin (ö. 705/1305) Münyeti'l-musallî adlı eserine şerh mahiyetinde yazmıştır.

Bu eser, tahâret ve namaz konularını Hanefî fıkhına göre ayrıntılı biçimde ele almış ve uzun süre medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur. Birçok defa baskısı yapılan bu kitap Halebî Kebîr diye tanınmaktadır. Müellifin diğer eseri ise Muhtasarı Ğunyeti'l-mütemellî'dir. Bu eseri ise Halebî Sağîr adıyla bilir.¹⁷ Adından da anlaşılacağı üzere bu eser, bir önceki kitab/şerhten kısaltılarak hazırlanmıştır. İslami eğitimde Halebî Sağîr daha fazla ilgi görmüş, Osmanlı'dan bugüne toplumumuzda gerek ders kitabı, gerekse ilmihal kitabı olarak okuna gelmiştir. Muhtemelen Nizamnâme'de anılan kitap budur.

Adı geçen diğer kitap *Muhtasar* ise Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî'ye aittir (ö. 428/1037). *el-Muhtasar*, fıkıh sahasında yüzyıllarca ders kitabı olarak okutulan önemli bir eser olup değişik dillere tercüme edilmiştir. Üzerine birçok defa şerh ve hâşiyeler yazılmıştır. En yaygın şerhleri Ebü Bekir el-Haddâd'ın *el-Ceheretü'n-neyyire* ile Abdülğanî el-Meydânî'nin *el-Lübâb fi şerhi'l-Kitâb*'ıdır. Kudûrî'nin delillere yer vermeden ihtilâflı konularda Ebü Hanîfe ile Ebü Yûsuf ve Muhammed'in görüşlerini kaydettiği bu eser, Hanefîler arasında, "el-Kitâb" şeklinde anılmaktadır.¹⁸

Medresenin eğitim süreci üç yıl olan âlî kısmı ise Müslümanlarına ulûm-ı şer'iyeye ve memleketin nizam ve kanunlarına vâkîf, muktedir müftü yetiştirmek üzere 1930 yılında açılmıştır.¹⁹ Dolayısıyla bu kısmı bitiren doğrudan müftü veya müftü vekili olabiliyordu. Müfredata bakıldığında zamanla kısmen değişikliğe uğrasa da fıkıh, hukuk ve usul ağırlıklı bir programın uygulandığı göze çarpmaktadır.²⁰

Sınıf	1. yıl	2. yıl	3. yıl
D E R S L E R	Fıkıh	Fıkıh (Dürer)	Fıkıh (Dürer)
	Mecelle	Mecelle	Mecelle
	Sakk (belge tanzimi)	Sakk (belge tanzimi)	Usûl-ü Fıkıh
	Ferâiz	Usûl-ü Muhâkemât-ı Şeriyye	Ahkâm-ı Evkâf
	Medhal-i İlm-i	Usûl-i Fıkıh	Bulgar Kavânini
	Usûl-i Fıkıh	Bulgar Kavânini	Hukûk-u Dûvel
	Bulgar Kavânini	İlm-i İktisâd	Hukûk-u İdare

¹⁵ Medresetü'n-Nüvvab'ın Nizamnâme-i Esâsi, Program ve Dâhilî Talimâtname'si s. 11.

¹⁶ Medresetü'n-Nüvvab'ın Nizamnâme-i Esâsi, Program ve Dâhilî Talimâtname'si s. 12.

¹⁷ Şükrü Selim Has, "Halebî, İbrahim b. Muhammed", *DİA*, XV, İstanbul: TDV Yayınları, 232.

¹⁸ Ahmet Özel (1997). "Hanefî Mezhebi" [Literatür] *DİA*, XVI, İstanbul: TDV Yayınları, 21-27; Cengiz Kallek (2002). "Kudûrî" *DİA*, XXVI, Ankara: TDV Yayınları, 2002, 321-322.

¹⁹ Mehmedov, "Bulgaristan Şumnu'daki Medresetü'n-Nüvvab", s. 36 vd.

²⁰ Medresetü'n-Nüvvab'ın Nizamnâme-i Esâsi, Program ve Dâhilî Talimâtname'si s. 5.

İlgili dersler, alanında uzman Ezher üniversitesinden mezun olmuş Yusuf Ziyaeddin Ezherî, Ahmet Davutoğlu, Mustafa Hayri, Osman Seyfullah gibi muallimler tarafından okutulmuştur.²¹ Fıkıh dersinde *Dürerü'l-hükkâm fi şerhi Gureri'l-ahkâm* adlı eser okutulmuştur. Bu eser, Osmanlı ilmiye teşkilâtının kuruluş ve işleyişinde önemli katkıları bulunan fatih döneminde uzun yıllar kadılık ve kazaskerlik yapmış olan Molla Hüsrev'e (ö. 885/1480) aittir. Dürer, Molla Hüsrev'in fıkha dair *Gurerü'l-ahkâm* adlı eserine kendisinin yazdığı bir şerhtir.²²

Burada her dersin kitabını, içeriğini ve kimler tarafından okutulduğundan söz etmek bu araştırmanın vüsatını aşacaktır. Fakat medresedeki eğitimcileri ve hangi dersleri okuttukları şematik olarak şöyle gösterilebilir:²³

No	İSİM	YILLAR	VERDİĞİ DERSLER
1	Emrullah Efendi	1922-1941	Arapça, Kelam, Mantık, Mecelle
2	Yusuf Ziyaeddin Ezherî (Ersal)	1922-1947	İslâm Tarihi, Ahlak, Hadis, Tefsir, Ahkâm-ı Evkaf, Mecelle, Sakk, Usûl-ü Fıkıh, Kelam, Usul-i Muhakemat
3	Süleyman Sırrı (Tokay)	1922-1946	Türk Dili ve Edebiyatı, Matematik, Coğrafya, Farsça
4	Mustafa Hayri (Coşkun)	1922-1937	Farsça, Fıkıh, Feraiz, Sakk
5	Osman Nuri Bey	1924-1937	Mantık, Hukuk-ı İdare, Hukuk-ı Düvel
6	Ali Vasfi Bey	1933-1936	Kelam, Mecelle
7	Mehmed Emin Bey	1933-1935	Usul-i Fıkıh
8	Hasib Safveti (Aytuna)	1926-1929	Psikoloji, Pedagoji, Türk Dili ve Edebiyatı
9	Hâfız Nazif (Konuk)	1934-1950	Arapça, Fıkıh, Pedagoji
10	Mehmed Halil (Öztürk)	1937-1948	Matematik, Psikoloji, Feraiz, Sakk
11	İsmail İbrahim (Akdere)	1937-1950	Arapça, Umumi Tarih
12	Halil Aliosman (Aydoğan)	1934-1950	Matematik, Türk Dili ve Edebiyatı
13	Halil Hasan Pomakoğlu	1923-1927	Umumî Tarih
14	Ali Rıza Efendi	1922-1931	Hüsn-ü Hat, Kur'ân-ı Kerim
15	Hâfız Mehmed Efendi	-	Kur'ân-ı Kerim
16	Rüstem Cemil	-	Bulgarca, Musiki
17	Ahmed Kemal	1926-	Fizik, Kimya, Matematik, Biyoloji
18	Atif Şeyh Kamilov	1922-	Resim
19	Molla Ahmed Mustafa	-	Kur'ân-ı Kerim
20	Mustafa Reşid (Akalin)	-	Umumi Coğrafya
21	Ahmed Hasan (Davudoğlu)	1942-1949	Psikoloji, Fıkıh
22	Osman Seyfullah (Keskioglu)	1940-1950	Türkçe, Arapça, Hadis, Mecelle, Teşri Tari
23	İsmail Mehmed (Ezherli)	1940-1949	Dürer
24	Muharrem Abdullah (Devecioglu)	1940-1949	Feraiz
25	Beytullah Şişman	1937-1950	Matematik, Biyoloji
26	Şakir İbrahim (Haksöz)	1948-1950	Türkçe
27	Mehmedali Molla Mehmed	-1950	Kur'ân-ı Kerim
28	İbrahim Halil (Tanır)	1942-1950	Türk Edebiyatı
29	Osman Hüseyin (Kılıç)	1945-1948	İslam Tarihi, Türk Dili ve Edebiyatı
30	Hafız Yusuf (Işıkvalı)	1947-1950	Coğrafya, Umumî Coğrafya
31	Yusuf Aliş	1949-1950	Matematik
32	Sabri Çelik	-	Beden Eğitimi
33	Fezullah Fezullah	1948-1950	Beden Eğitimi
34	Todor Kartalov	-	Bulgarca
35	Dimitir Stamatov	1937-	Tarih, Coğrafya, Bulgar Kanunları, Hukuk İlimine Giriş

²¹ İbrahim Hatipoğlu (2007). *Bulgaristan Müslümanlarında Dini İslat Düşüncesi*, Bursa, s. 94; Aydın Topaloğlu (2000-2002). "Nüvvab Okulu'nun ve Mensuplarından Ahmet Hasan Davudoğlu'nun Bulgaristan'daki İslâm Kültürüne Katkıları", *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri, Sofya, 21-23 Nisan 2000, 2002*, s. 311-318

²² Ahmet Akgündüz, "Dürerü'l-Hükkâm" *DİA*, İstanbul 1994, X, 27-28; Ferhat Koca (2005). "Molla Hüsrev" *DİA*, XXX, Ankara: TDV Yayınları, 252-254.

²³ Mehmedov, "Bulgaristan Şumnu'daki Medresetü'n-Nüvvab", s. 54.

IV. Eğitim-Öğretim Zamanı ve Medresenin Kapatılması

Medresetü'n-Nüvvâb'ın *Dâhilî Talîmât-nâmesi'*ne göre (mad. 19 vd.) eğitim-öğretim 1 Eylül'de başlamakta ve Haziran ortasına kadar devam etmektedir. Dersler en az 45 dakika en fazla 1 saat devam etmektedir. Ders dönemi içinde cuma günleri, mevlit günleri, kandil günleri, hicri yılbaşı, Ramazan nedeniyle okul tatil edilir. Öğrencileri ilmiye üniforması giymek zorundadır. Resmi kıyafetleri beyaz sarık, koyu renk ceket ve pantolondan oluşmaktadır. Öğrencilere sigara içmek, alkol kullanmak, kumar oynamak, kahvehane vb. yerlere gitmek, izinsiz konserlere, sinemalara, tiyatrolara ve siyasi nümayişlere katılmak yasaktır.²⁴ Buna mukabil, öğrencilerin hayrî faaliyetlerde bulunması, dernek kurması, dergi ve gazete çıkarması ve köy ve beldelelere vaaza gitmesi serbest olduğu gibi teşvik de edilmiştir.²⁵

27-28 Aralık 1944'te düzenlenen Bulgaristan Türk Azınlığı Konferansı'nda Medresenin bir Türk lisesine dönüştürülmesi, Bulgar liseleriyle eşit haklara sahip olması, âli kısmının da Yüksek Pedagoji Enstitüsü'ne dönüştürülmesi fikri ve teklifi ortaya atılmış, çok geçmeden bu doğrultuda medresenin dinî içerikli derslerinin çoğu kaldırılmış, fen derslerinin de Bulgarca verileceği kararlaştırılmıştır.²⁶

1947 yılında Nüvvâb, Türk lisesine çevrilmiş, 1950 tarihinde âli kısmı kapanıncaya kadar tam 27 yıl Nüvvâb toplamda 677 öğrenci mezun etmiştir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi mezunlar imam-hatiplik, öğretmenlik, müftülük, nâiblik ve kadılık gibi meslek dallarında görev almışlardır²⁷ ve Bulgaristan'daki azınlık Müslümanların kimliklerini, dillerini ve dinlerini korumalarında ve dinî islahat çabalarında fevkalade yardımcı olmuşlardır.²⁸ 1950 yılındaki tehcir vakasından sonra Ahmed Davutoğlu ve Osman Keskioglu'nun da içinde bulunduğu birçok öğretmen Türkiye'ye göç etmiş ve Nüvvâb'ın binası Bulgar öğrencilerine pansiyon olarak tahsis edilmiştir²⁹

Şu an aynı bina, yine müslüman azınlıklara ilahiyat lisesi olarak hizmet vermekte, öğretmenlerinin bir kısmını Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı göndermektedir. Zaman zaman siyasiler tarafından ziyaret edilen kurumun ekonomik giderleri ise Türkiye Diyanet Vakfı ve bazı hayrî kuruluşlar tarafından sübvansede edilmektedir.³⁰

Medresetü'n-Nüvvâb Nizamnâme-i Esasî, Program ve Dâhilî Talimatnamesi

Baş müftülükçe tasvip, Hariciye ve Mezâhip Nezaretinin 2006 nolu ve 29 Ağustos 922 tarihli emirnamesiyle tasdik olunarak mevki-i tatbika vaz' olunmuştur.

Sene 1924

Medresetü'n-Nüvvâb'ın Nizamnâme-i Esasî, Program ve Dâhilî Talimatnâmesi'nin Tarihçesi

Medresetü'n-Nüvvâb'ın Nizamnâme-i Esasî, Programı ve Dâhilî Talimatnâme Layihası, baş müftü semahatlı Süleyman Faik Efendi Hazretleri tarafından ısdar olunan 923 nolu ve 12 Haziran 1920 tarihli emirname mucebince, sabık baş müftü semahatlı Hâcezâde Muhammed Muhyiddin, Filibe müftüsü fekahetli Hâcezâde Sadeddin, Şumnu müftüsü fekahetli Hüseyin Hüsnü, Müessesat-ı Diniyye ve Vakfiyye müdürü Muhammed Celil, Varna Mekâtib-i İslamiye müdürü Osman Nuri, Rusçuk Mekâtib-i İslamiye müdürü Muhammed Masum, muallimden Süleyman Sırrı ve hafız Abdullah Fehmi efendilerden müteşekkil komisyon tarafından 2 Ağustos'tan 15 Ağustos 1920 tarihine kadar Şumnu'da Kılak mektebinde on gün devam eden içtimalarda tertip ve tanzim olunmuştur. Komisyonun tertip ettiği Nizamnâme-i Esasî, Program ve Dâhilî Talimatnâme-i Layihası, baş müftülük canibinden cüz'î, Hariciye ve Mezâhip Nezareti tarafından bazı tadilat ile tasdik ve mevki-i tatbika vaz' olunmuştur.

Medresetü'n-Nüvvâb'ın Nizamnâme-i Esasîsi

Birinci Fesil

Umur-ı İdare

Madde 1: Baş müftülük makam-ı âlisine merbut Bulgaristan müftü ve müftü vekillerine menşe' olmak üzere Şumnu'da tâli ve âli kısımlardan mürekkep "Medresetü'n-Nüvvâb" küşad olunur.

Madde 2: Medresetü'n-Nüvvâb'ın tâli ve âli kısımları birer müdürün idaresi altında bulunur.

Madde 3: Müdür ve muallimler, baş müftülük tarafından tayin ve Hariciye ve Mezâhip Nezâreti canibinden de tasdik olunur.

Madde 4: Muîd, mubassır, hademeler, müdürün inhası ile baş müftü tarafından tayin olunur.

İhtar: Müdür ve müderrislerin, muîd, mubassır ve hademelerin hukuk ve vezâif-i hususî bir talimatname ile tayin edilir. İş bu talimatnamenin bir sureti, Hariciye ve Mezâhip Nezaretine gönderilir.

²⁴ Medresetü'n-Nüvvâb'ın Nizamnâme-i Esasî, Program ve Dâhilî Talimatnâmesi s. 70 vd.

²⁵ Mehmedov, "Bulgaristan Şumnu'daki Medresetü'n-Nüvvâb", s. 64 vd.

²⁶ Osman Kılıç (1989). *Kader Kurbanı*, Ankara: Kültür Bakanlığı, s. 215; Ahmed, "Bulgaristan'da Müslüman-Türk Varlığının Korunmasındaki En Önemli Etken Olan İslâmî Eğitimin Geçmişi ve Bugünü", s. 186.

²⁷ Edebî alanda da birçok insan yetişmiştir. Örneğin bk. Vedat Ahmed (2011). "Şumnu'daki Nüvvâb Medresesi'nin Yetiştirdiği Şairler", *Godişnik: na visşiya Islamski Institut=Annual of the High Islamic Institut=Sofya Yüksek İslam Enstitüsü Yıllığı*, S. 3, s. 132-166.

²⁸ Hatiboğlu, "XX. Yüzyılın İlk Yarısında Bulgaristan Müslümanları Arasında Dinî İslâhat Çabaları" s. 347-362.

²⁹ Mehmedov, "Bulgaristan Şumnu'daki Medresetü'n-Nüvvâb", s. 74

³⁰ Okulun internet adresi: <http://nuvvab.net/tr>

İkinci Fasıl Talabe

Madde 5: Medresetü'n-Nüvvâb'ın kısm-ı tâlisine rüşdiyye'yi; kısm-ı âlisine ise mezkûr medresenin tâlî kısmını ikmal etmiş bulunanlar kabul olunur.

İhtar 1: Rüşdiyyeyi ikmal ettikten sonra 3 sene muallimlik veya başka bir işle meşgul olanlar, duhul imtihanına tabidir.

İhtar 2: Medrese talebesi, yeknesak kisve-i ilmiye iksasına macburdur. Müdürün ruhsatıyla sivil bulunmak caizdir.

Üçüncü Fasıl Vâridât ve Masârifât

Madde 6: Medresetü'n-Nüvvâb'ın varidâtı şunlardır:

1. Müslüman Müessesat-ı Diniyye İdare ve Teşkilatı Nizamnâmesi'nin 105. maddesi mucebince cebayet olunmakta bulunan resm ve haraçlar
2. Medreselere ait akarât
3. Hükümetten, sancak ve belediye meclislerinden alınacak îânet,
4. Ashab-ı bir ve hamiyet'in îâneti,
5. Lüzum-ı mübrem üzerine baş müftülük tarafından Hariciye ve Mezâhip Nezaretinin tasdiğiyle İslam ahali üzerine tarh edilecek olan îânet.

Madde 7: Medresetü'n-Nüvvâb'ın sarfiyatı şunlardır.

1. Müdür, müderris, muallim, muîd ve hademelerin maâşeti
2. Âlât ve edavât-ı dersiyye
3. Mahrûkât ve tenvirat
4. Tanzifat ve tamirat
5. Kütüphane
6. Kaçılaryâ masârifâtı
7. Fakir talabeye muavenet
8. Favka'l-âde masârifât

Madde 8: Medresetü'n-Nüvvâb'ın bütçesi, meclis-i müderrisîn tarafından verilecek layiha esas ittihaz edilerek baş müftülükçe tertip, Hariciye ve Mezâhip Nezareti canibinden tasdik olunur.

Madde 9: Medresetü'n-Nüvvâb'ın sarfiyatı, müdürler vasıtasıyla olup icap eden meblağ, baş müftülüğün tediye emriyle her ay bankadan alınır.

Dördüncü Fasıl Teşkilat

Madde 10: Medresetü'n-Nüvvâb'ın kısm-ı tâlisi beş; kısm-ı âlisi üç senedir.

Madde 11: Medresetü'n-Nüvvâb'ın kısm-ı tâlisini ikmal edenler, muallim, imam, hatip, mahkeme-i şer'iyye kâtibi olabilirler.

Madde 12: Sene-i dersiyyeler, Eylül ibtidasından Haziran gayesine kadar temadi eder. Ramazan-ı şerif'te ve eyyâm-ı saîre-i mübarekte medrese tatil olunur.

Madde 13: Medresenin tâlî ve âlî kısımlarında okunacak dersin cedveli bu Nizamnameye merbut olup, müfredatlı programı ise talimatnameye tezyîl edilmiştir.

Beşinci Fasıl İmtihanlar

Madde 14: Medresetü'n-Nüvvâb'ın tâlî ve âlî kısımlarının ruûs imtihanları, baş müftülük ve Hariciye ve Mezâhip Nezareti'nin birer murahhasının huzuruyla, heyet-i tedrisiyyeden mürekkep bir komisyon tarafından icra olunur.

Altıncı Fasıl Teftiş

Madde 15: Medresetü'n-Nüvvâb'ın tâlî ve âlî kısımlarının teftiş ve murakabesi, baş müftülüğe muhavveldir.

İhtar: Medresetü'n-Nüvvâb baş müftülük ve Hariciye ve Mezâhip Nezareti'nin murakabe-i âlisi tahtındadır.

Yedinci Fasıl Nizamnamenin Tadili

Madde 16: İş bu Nizamname, baş müftülüğün esbab-ı mucibeli layihası üzerine tadil olunabilir. Tadilat, Hariciye ve Mezâhip Nezareti'nin tasdikinden sonra mer'ıyyü'l-icrâdır.

Medresetü'n-Nüvvâb'ın Programı Medresetü'n-Nüvvâb'da âtîdeki durus, tedris edilir

TÂLÎ KISMI Birinci Sene

1. Kur'an-ı Kerim
2. Fıkıh
3. Arabî (Sarf ve Kıraat)
4. Farisî
5. Riyaziyat (Hesap ve Cebir)
6. Ulûm-i Tabiiyye (Nebatât)
7. Umûmî coğrafya
8. Tarih-i İslâm
9. Türk Edebiyatı

10. Bulgarca
11. Hüsn-i Hat
12. Resim

İkinci Sene

1. Kur'an-ı Kerim
2. Arabî (Sarf ve Kıraat)
3. Fıkıh
4. Riyaziyat (Hesap ve Cebir)
5. Ulûm-i Tabiiyye (Hayavanât)
6. Umûmî coğrafya
7. Tarih-i İslâm
8. Türk Edebiyatı
9. Bulgarca
10. Bulgar Tarihi ve Bulgaristan Coğrafyası
11. Hüsn-i Hat
12. Resim

Üçüncü Sene

1. Arabî (Nahiv ve Kıraat)
2. Fıkıh
3. Riyaziyat
4. Ulûm-i Tabiiyye (Meâdin ve Tabakat)
5. Bulgar Tarihi ve Bulgaristan Coğrafyası
6. Tarih-i Umûmî (Kurûn-ı ûlâ ve vüstâ)
7. Ulûm-i Tabiiyye (Hikmet ve Kimya)
8. Türk Edebiyatı
9. Bulgarca

Dördüncü Sene

1. Mantık ve Âdâb
2. Fıkıh
3. Riyaziyat (Kozmoğrafya)
4. Ulûm-i Tabiiyye (Vucûd-ı beşer ve hıfzu's-sıhha)
5. Tarih-i Umûmî (Kurûn-ı cedîde ve asr-ı hâzır)
6. Hikmet ve Kimya
7. Türk Edebiyatı
8. Arap Edebiyatı
9. Bulgar Kavanîni (Malumat-ı kanûniyye ve medeniyye)
10. Bulgarca
11. Fenn-i Tedris ve Terbiye

Beşinci Sene

1. Kelam
2. Fıkıh
3. Hikmet ve Kimya
4. Bulgar Kavanîni (Malumat-ı kanûniyye ve medeniyye)
5. Bulgar Edebiyatı
6. Arap Edebiyatı
7. İlm-i Ahlak
8. Fenn-i Tedris ve Terbiye

ÂLÎ KISMI Birinci Sene

1. Fıkıh
2. Mecelle
3. Sak
4. Ferâiz
5. Medhal-i İlm-i Hukuk
6. Usul-i Fıkıh
7. Bulgar Kavanîni

İkinci Sene

1. Fıkıh (Dürer)
2. Mecelle
3. Sak
4. Usul-i Muhakemât-ı Şer'iyye
5. Usul-i Fıkıh

6. Bulgar Kavanîni
7. İlm-i İktisat

Üçüncü Sene

1. Fıkıh (Dürer)
2. Mecelle
3. Usul-i fıkıh
4. Ahkâm-ı Evkâf
5. Bulgar Kavanîni
6. Hukuk-ı Düvel
7. Hukuk-ı İdare

Medresetü'n-Nüvvâb Tâli Kısmı Müfredatlı Programı Medresetü'n-Nüvvâb'ın Tâli Kısmının Müfredatlı Programı

1. Tertil-i Kur'ân-ı Kerîm Maksad-ı Tedris

Şifâu'l-kulub olan hazreti Kur'an'ı, talebenin rıza-i ilahiyi câlip, adaba muvâfık ve dinleyenlere şevk-i ve zevk-i manevî verecek surette okumalarını temindir.

Birinci Sene Haftada 2 Saat

Sübhanek, Tahiyat, Salavat ve Kunut'u ezberledüp meharice ve tecvide riayeten okuduktan sonra Nebe cüzü ve Tebareke suresi hıfz ettirilir.

İkinci Sene Haftada 1 Saat

Vâkıa, Rahman, Fetih, Yasin sureleriyle bazı ayet-i celile-i Kur'aniyye'nin ezberlettilmesi.

2. Fıkıh

Maksad-ı Tedris

Nefse taalluk eden umurda, menfaat ve mazarratı tayin edebilmenin melekesini tahsil etmek, ibadât ve muamelatta harakâtını, şer-i şerife tevfikde hatadan ihtiraz etmektir.

Birinci Senede Haftada 2 Saat

İkinci Senede Haftada 3 Saat

Halebî kitabının nısf-ı evveli

Üçüncü Senede Haftada 4 Saat

Halebî kitabının nısf-ı ahîri

Dördüncü Senede Haftada 4 Saat

Muhtasar-ı Kudûrî'nin nısf-ı evveli

Beşinci Senede Haftada 4 Saat

Muhtasar-ı Kudûrî'nin nısf-ı ahîri tedris olunur.

3. Arabî Lisan ve Edebiyatı

Maksad-ı Tedris

Arabî lisan ve edebiyatından istifade etmek, Arap üdeba ve âsar-ı meşhurasını tanımak, şifâhen ve tahrîren ifade-i merama alıştırmaktır.

Birinci Senede Haftada 6 Saat

1. Emsile-i muhtelif ve muttaridenin tasrifî, sülâsî mücerred, sülâsî mezîd fih, rubâî mücerred, rubâî mezîd fih, rubâî mücerrede ve rubâî mezîde mülhak ebvâb, ebvâb-ı mezkurenin bina ve faideleri, aksâm-ı seb'ayı nazar-ı itibara alarak ebvâb-ı mezkureye tatbikan ef'âl ve müştakâtının tasrifâtı, semaî masdarların evzan-ı meşhurasının hıfzı, sıfat-ı müşebbehe ve mübalağa evzanı, nisbet, tasgîr, tesniye ve cem'i sâlim ve cem'i mükesser, i'lâl, idgam bahisleri

2. Lieclî't-tatbikat, kısa cümlelerden mürekkep bir kıraat kitabı intihap olunur.

İkinci Senede Haftada 5 Saat

1. Nahiv. Kelime ve aksâmı, âmîlin tarif ve aksamı ve şeraiti, nevâsîh'in taksimatı ve her kısım hakkında tafsilat-ı lazimenin itası, mamul bi'l-asalenin tarif ve taksimatı, her kısım hakkında lazım gelen malumatın itası, mamul bi't-tebia ve aksamı, irabın tarif ve aksamı ve gayr-ı mutasarrıflar.

2. Kıraat. Kavâid-i nahviyyenin tatbikatı için kısa cümlelerden mürekkep bir kıraat kitabı intihap olunur.

Üçüncü Senede Haftada 5 Saat

1. Mebniyyât ve aksamı, aksamının tasrifî, marife ve nekrenin tarif ve beyanı, irabın aksamı ve mufassal surette gayr-ı mutasarrıf bahsi, murabın tarifi, merfûât ve mansûbât ve mecrûrâtın aksamı ve aksamının tarifi ve şeraitinin beyanı, hazif, takdim ve taahhurlarına ait mebahis, mufassal surette edat bahsi

2. Talebenin iktidarıyla mütenasip bir kıraat kitabı intihap olunacaktır.

Dördüncü Senede Haftada 3 Saat

1. Edebiyât-ı Arabîye, vaz-ı şahsî, envai ve aksamı, hakikat ve mecâzın tarifi, mecâzın lugavî ve aklıye taksimi, mecaz-ı mürsel ve istiare ve istiarenin aksamı ve kinaye, meânî bahsi

2. Kıraat. Kısa edebî bir kıraat kitabı intihap olunacaktır.

Beşinci Senede Haftada 4 Saat

1. Arap Tarih ve Edebiyatı

2. Kıraat. Edebî parçalar.

4. Fârisî Lisan ve Edebiyatı

Maksad-ı Tedris

Lisan-ı Fârisî'nin el-süne-i mühimme-i İslamiye'den olup bu lisanın Türkçemize ve edebiyatımıza olan tesiri, gayet zengin edebiyata malik bir lisan olduğu, talebeye telkin olunarak kendilerinde bu lisan hakkında muhabbet uyandırmak ve bu tatlı lisanın en mühim kavaidini öğretmek ve öğretilen kavaide misal olmak üzere en meşhur âsâr-ı üdebadan parçalar vererek bu suretle talebenin ahlaken, edeben, hayalen i'lâsına çalışmak.

Birinci Senede Haftada 2 Saat

İkinci, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Senelerde Haftada 1'er Saat

Lisan-ı Fârisî'de bulunan huruf, kelime envaı, isim, mastar ve envaı, fiil. Mastarlardan fiillerin iştikakı, ef'âl-i basîta ve mürekkebe, ef'âl-i kıyasiye, semaiye ve sıfat-ı müşebbehe, kemiyyeten ismin envaı: Müfred ve cem'î. Fârisî'de edat-ı cem. Ahval-i ism-i mücerred; mefâil, izafet ve envaı, Fârisî terakib-i izafiye, zamir ve envaı, sıfat, sıfatın envaı: Semaî ve kıyasî sıfatlar, terakib-i tavsifiye, sıfat-ı mürekkebe, vasf-ı terkibi ve envaı, ism-i işaret, terakib-i işâriye, esmâ-i adâd ve envaı, aded-i aslî, aded-i vasfî, aded-i kesrî, aded-i tevzîi, atf, terkib-i atfî, mübhemat, edavat, mebahis-i mühimesi bâlâya derç olunan kavaid-i Fârisî'yenin her dersi, münasip temrinlerle talebenin zihninde takrir olunacak ikinci, üçüncü ve dördüncü senelerde Acem edebiyatından müntahap parçalar okutturulacak, beşinci senede de Acem tarih-i edebiyatından bahsedilecektir.

5. Türkçe ve Edebiyat

Maksad-ı Tedris

Medresetü'n-Nüvvâb'ın kısm-ı tâlisinde Türkçe tedrisinden maksat, talebeye gerek şifahî gerek tahrîrî olarak Türk lisan-ı edebisini esaslı bir surette öğretmek, o lisanın Arabî ve Fârisî ile irtibatını gözeterek tekâmül-i tarihîsi hakkında malumat edindirmek ve en sonra Garb edebiyatı ile de temasını az çok nazardan bırakmayarak edebiyatımızı tanıtmaktır.

Birinci Senede Haftada 3 Saat

Kıraat. Benâm-ı muharrirlerin güzide asarından müntahap mensur ve manzum parçalardan müteşekkil edebî bir kıraat kitabı okutulur. Bazı manzum parçalar ezberletilir ve inşâd ettirilir. Vazih okumak, ahenk ve şive-i lisana dikkat, manzum olsun mensur olsun parçaları bütün veya bölük bölük okumak. Okunan parçalardaki ifadelerin işkal-i sarfiye ve nahviyesi ile üslubuna dikkat. Ezber veya yüzünden okunan parçaların mealini, kendi ifadesiyle nakletmek. Bazı parçaların muharrirleri hakkında da muhtasarca malumat ita edilir.

Sarf ve nahiv. Sarf ve nahiv ile iştilal, okunan kıraat parçaları üzerinde amelî bir surette olur. Rüştîyelerde görünen sarf ve nahiv kavaidi, burada esaslı tahlilat ile tavih, tevsî ve takviye. Evvela kelimeler nazar-ı itibara alınır, imlalarına ve o aradaki işaret-i tenkitiyeye dikkat edilir. Ondandır kazıyyelere ve muhtelif kazıyyelerden mürekkep fıkraların heyet-i umûmiyesine geçilerek zevk-i selim ve nefaset-i edebiye nokta-i nazarına göre amel olunur.

Kitabet. Yine kıraatten okunan parçalar esas tutularak talebeye amelî bir surette kitabetin anasır-ı esasîyesi öğretilir. İnşâ, inşâ olunan şeyin şekil ve münderacatı. İfadenin şekli: Nazım ve nesir, üslup, üslubun havas-ı umûmiyesi: Asalet, fesahat, tabiat, vuzuh, ahenk, münekkahiyyet, üslupta tenevvü' ve muvafakat, üslubun dereceleri. İyi üslup edinmenin vasıtaları.

Temrinat

1. Şifahî. Okunan parçayı başka ifade ile nakil, ifadeler üzerine muhâkemat-ı hafife, bu vasita ile talebenin mecmua-i lugatını kelimece ve lisanını ifadece zenginleştirmek.

2. Tahrîrî. Bazı parçaların mealini tahrîren nakil, istiktab ve sınıfta olan tashîhatı, okunan parçalardan plan çıkarmak, bazı kısa manzumeleri nesire tahvil etmek, bazı mevzular üzerine inşâ ve hafif tasvirler yaparak kendi başına bir şey yazmaya alışmak. Tahrîrî temrinlerin biri sınıf vazifesi, diğeri ev vazifesi olmak üzere ayda iki vazife mecburidir.

İkinci Sene Haftada 3 Saat

Kıraat. Kabul edilen müntahabat-ı edebiye kitabından birinci sınıfındaki tarzda okunur, fakat burada bütün parçaları birden okumak tercih olunur. Kıraat bedialaştırılır. Okunan manzum veya mensur parçaları bütün veya bölük bölük mealen nakil, manzumların vezinlerine dair de izahat-ı muhtasara, okunan şeylerin nev ve mahiyet-i edebiyelerini takdire de yavaş yavaş, fakat amelî bir surette alışmak; mesela mensur ise tasvir, seyahat hatıratı, mektup, efsane, hikâye, tarih, tercüme-i hal, nutuk gibi şeylerden ne olduğu, manzum ise şarkı, ilahi, vatani, kaside, menkıbe ve sâire olduğu, muallimin tavsiye ettiği nâfi eserleri kendi başına mütalaa.

Sarf ve nahiv. Mürekkep cümlelerin nahvi. Bu husustaki tahlilatı bütün fıkra ve ibarelere yaparak tedricen şumullendirmek. Eski eserlerden de bazı parçalar üzerinde nahvî tahlilat icrası. Tenkit ve tatbikatı.

Kitabet. Muhtasarın kavaid-i edebiye. Turuk-u beyan: hakikat ve mecaz, kinaye, teşbih, istiare, sinai-i maneviye ve lafziyeden malumat-ı mücmele.

Tahrîrî temrinat. Birinci sınıftaki tarzda tefsîian devam, fakat tedricen yükselmeye dikkat.

Üçüncü Sene Haftada 3 Saat

Edebiyat. Kavaid-i edebiye dair ikinci sınıftan biraz daha vâsi malumat verilir. Asar-ı edebiye ve şeklen taksimi: Nazım ve nesir. Nazım-ı lisanî. Nazımda millî vezin ve aruz vezni. Millî vezin ile yazılmış asar-ı edebiye. Tenkidât-ı edebiye.

Kıraat. Muallimin tavsiye edeceği en müzec eserlerin mektepte, evde mütalaa. Mütalaa edilen eserler hakkında muallim mütalaa ister. Kavaid-i edebiye ve temrinat-ı tahrîriye: Evvelki senelerden görülen kavaid-i edebiye kuvvet verilerek biraz tevsî' edilir. Türk edebiyatının Arabî ve Fârisî edebiyatı ile münasebeti. Edebiyat-ı Arabiye ve Fârisî'yenin Türk edebiyatına tesirleri.

Kitabet. Münasip ve muhtelif mevzular üzerine kendi başına inşâ. Ayda bir defa tahrîrî ve sınıf vazifelerine tedricen daha yüksek olmak üzere devam.

Dördüncü Sene Haftada 2 Sat

Türk tarihi edebiyatı. Medhal: Türkler, Türkün medeniyet ve edebiyatı hakkında muhtasar malumat. Avam edebiyatı: Türküler, masallar darb-ı masallar, bilmeceler, avam şiirinin tasvir ve sanatına ait şiirden farkı. Avam şiirinin tarih-i edebiyatta ehemmiyeti. Bu arada vezin-i millî, vezin-i aruzdan tevsian bahis ve mahiyetlerinin teşrihi.

Edvâr-ı edebiye. Birinci devir: Süleyman Kanunî'ye kadar süren ilk devir. Bursalı Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif. Fatih Sultan Mehmed, Cem, Yavuz, Sinan Paşa, İbn Kemal, Fuzulî ve vesaire o devrin nâsir ve şairleri ile âsârı.

İkinci devir. Kanunî Sultan Süleyman ve devrinden başlayan ikinci devir, bu devrin servet-i edebîyesi, Bakî, Nef'î, Nâbî, Nedim, Sururî, Ragıp Paşa, Şeyh Galip, Sümbülzade Vehbi, İzzet Molla ve sair şairler. Veysi, Nergisi, Saadettin Efendi, Okçuzade, Kınalızade, Şefik Efendi, Naima ve sair nâsirlar. Selim-i Sâlis, fikr-i teceddüd, Vak'a-i Hayriye.

Üçüncü devir. Tanzimat-ı Hayriye, teceddüdât-ı fikriye ve edebiye, Akif Paşa ve Fuat Paşa, Ziya Paşa, Şinasi, Münif Paşa, Cevdet Paşa, Kemal Bey, Abdülhak Hamit Bey, Ekrem Bey, Ahmet Mithat Efendi ve Muallim Naci Efendiler, Nigâr ve Fatıma Aliye hanımlar. Son tahavvülât, lisanda sadelik cereyanı, son devir, bugünkü edebî cereyanlar, lisanın istiklali ve benliği meselesi.

Kıraat ve kitabet. Daha yüksek mevzular ile kitabete devam olunur. Mevzu-ı bahis edilen üdebanın âsârı, muallim ile birlikte tenkidât ve mübahasat.

Beşinci Sene Haftada 2 Saat

Tarih-i edebiyat. Medhal: Edebiyat ve âbidât-ı edebiye, tenkid-i ve tarih-i edebiyat, tekâmül-i edebî, edebiyatta inkişafın başlıca amilleri, avam edebiyatı ve sanat-ı tasvire ait edebiyat, eski şark edebiyatı (Mısır, Babil, İran, Hint edebiyatı), en mühim âbidât-ı edebiye, Yunan ve Roma edebiyatı Kurun-ı vustada millî edebiyat. Edebiyat-ı cedîde-17. asr edebiyatı, 18. ve 19. asırlar edebiyatı.

6. Bulgarca ve Edebiyatı Maksad-ı Tedris

"Medresetü'n Nüvvab" da Bulgarca okutmaktan maksat, (1) Bulgar edebiyat ve kavanîninden istifade etmek (2) Bulgar üdebasını ve âsâr-ı meşhurasını tanımak, şifâhen ve tahrîren hatasız ifade-i merama alışmaktır.

Birinci Sene Haftada 2 Saat

1. Kıraat. Kısa asar-ı mensûre ve manzume okunur. Bulgar hayatını musavvir merak verecek gibi hikayeler, tarihi parçalarla anlaşılması kolay manzumelerden mürekkebe bir kıraat kitabı intihap olunur

2. Kavâid. İsimler, isimlerde cins ve cemi, ahval, harf-i tarif, sıfatlar, müzekker ve müennes ve lazım dereceler, zamirler, şahsî, mutavaat, işaret, sual, nispet, müphem zamirler, adetler. Aslî ve vasfî ve kesrî adetler, iâne ve üç tasrifin hali, hikâye-i hâlî, mâzi-i şuhudîsi, istikbali, emir sığıları, en müstamel huruf-i cer ve âtife.

3. İmla. İstinsah, dikte, verilen suallere cevap vermek.

4. Mükâleme. Lisânı, amelî bir surette öğrenebilmek için okunan derslerle eşya-i muhîteye dair mükâlemeler. Talebenin malumatını anlamak için evde ve sınıfta vazifeler verilir.

İkinci Sene Haftada 2 Saat

1. Kıraat. Hafif ve kısa mensur ve manzum eserler okunur. Bu eserler daha çok Bulgar hayatını, harsını, tarihini musavvir olacak.

2. Sarf. Sıfat-ı semaiye ve kıyasiye- fiil-i iane ile üç tasrifin bütün zamanlarını tasrif, malum, meçhul, lazım ve müteaddi teşkilî, huruf-i cer ve âtife, zuruf tavsian alınır, cümle, cümle-i basitanın erkanı.

3. Kitabet vazifeleri. Birinci senedeki mevâd, tevsî' edilmekle beraber okunan parçalar hülâsa edilir, Levhalara göre kısa hikayeler tertip edilir.

4. Mükâleme. Eşya-i muhîtaya dair mükâleme, okunan parçalara dair verilen suallere cevap. Bu sınıfta da vazifeler yapılır.

Üçüncü Saat Haftada 3 Saat

1. Kıraat. Bulgar üdebasının asar-ı müntehasesinden manzum ve mensur parçalardan mürekkebe kıraat kitabı intihap edilir.

2. Kavâid. Şâz fiiller, gayr-i müteaddi fiiller. Fiil-i vucûbî, iktidar-ı teşkilî, cümle-i basita ve mürekkebe, cümlede kelimelerin tertibi.

3. Kitabet vazifeleri. İkinci senedeki mevâd, tevsî' edilmekle beraber adî mektuplar yazdırılır.

4. Mükâleme. Mükâlemeye tevsian devam olunur. Ev ve sınıfta da vazifelere devam olunur.

Dördüncü Sene Haftada 2 Saat

1. Kıraat. Bulgar üdebasının âsârından daha büyük manzum ve mensur parçalar okutulur.

2. Edebiyat. Eser, eserlerin müteşekkil olduğu aksam, kelam, tarz-ı tahrir. Üslup, üslupta aranan mezaya, hakikat, mecaz, sıfatlar, istiareler, istiare-i temsiliye, teşhis, intak ve sair nev-i mecazlar.

3. Kitabet vazifesi. Yukarıdaki usule ilaveten mektup, istid'â, poliçe, ilan, şahadetnameler yazdırılır.

Beşinci Sene Haftada 2 Saat

Bulgar tarih-i edebiyatına dair talebeye malumat-ı lâzime verilir.

1. Kıraat. Dördüncü senede olduğu gibi Bulgar üdebasından güzel parçalar intihap olunur.

2. Edebiyat. Nazım, millî ve edebî nazımlar

3. Kitabet vazifesi. Okunan parçalar hülâsa olarak yazılır. Resmi mektuplar, istid'â, hayvanlar ve menâzır tasvir ettirilir. Türkçe'den Bulgarca'ya, Bulgarca'dan Türkçe'ye hatasız tercüme yapılır.

4. Mükâleme. Mükâlemeye tevsian devam olunur.

Bazı İzahat-ı Lâzime

Üçüncü ve dördüncü ve beşinci senelerde derslerde görülüp manası bilinmeyen kelimeler Bulgarca tefsir olunur. Bütün senelerde okunan mevaddı, talebe serbest anlatır. Asâr-ı müntahaba okunurken eser ve müellifi hakkında talebeye kısa malumat verilir. Hafif, kısa ve müntehab-ı mensur ve manzum parçalar ezberlettirilir. Manzumeler nesre tahvil ettirilir. Kavâid, kıraat ile beraber tedris edilir. Esna-i kıraatda tesadüf olunup bilinmesi lazım olan işkâl-i mahsusa-i lisaniye izah edilir.

7. Coğrafya Maksad-ı Tedris

Coğrafyanın tedrisinden maksat yeryüzünde yaşayan Müslümanların iktisadî, siyasi, harsî ahvaline dair malumat-ı mufassala edinmek, meskûn oldukları yerlerin coğrafya-i tabîsi ve umraniyesini, bunun Müslümanların terakkisine gösterdiği tesiri anlamak, komşu olan milletlerle ahvalini mukayese ederek terakki ve teali için ne gibi himmetlere muhtaç olduklarını öğrenmek, Bulgaristan'ı mufassalan bilmek.

Birinci sene haftada 2 saat

Asya: Dağları, suları, iklimi, hayvanat ve nebatat ile ahali. Türkiye, Arabistan, Acemistan, Kafkasya, Sibiryâ, Afganistan, Belucistan, Türkistan, Hindistan, Çin, Cava, Sumatra, bu yerlerde sakin akvam-ı İslamiye'nin cinsi, mezhebi, maarif, sanat, ticaret ve ahval-i içtimaiye ve siyasiyesi hakkında mufassal malumat, Hind Çini, Japonya, Filipin adalarına dair malumat-ı mücmele.

Afrika: Dağları, nehirleri, iklimi, hayvanat ve nebatat ile ahali, Mısır, Trablusgarp, Tunus, Cezayir, Fas, Senegal, Sahra-i Kebir, Sudan, Habeşistan, Somali ve Zangibar ile buralarda sakin akvam-ı İslamiye'nin cinsi, mezhep, maarif, sanat, ticaret ve ahval-i içtimaiye ve siyasiyesi hakkında mufassal malumat. Vasatî ve Cenubî Afrika'ya dair mücmelen malumat.

Coğrafya-i Umumi İkinci Sene Haftada 2 Saat

Avrupa: Hudutları, dağları, suları, hayvanat ve nebatat ile ahali. Avrupa'nın siyasi ve iktisadi coğrafyası.

Şimalî Avrupa: Norveç, İsveç, Finlandiya, Baltık Cumhuriyetleri. Vasatî Avrupa: Danimarka, Almanya, Avusturya, Lehistan, Macaristan ve İsviçre. Garbî Avrupa: İngiltere, İrlanda, Fransa, Belçika, Hollanda. Cenubî Avrupa: İspanya, Portekiz, İtalya. Balkan Şibh-i Ceziresi: Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya, Arnavutluk, Bulgaristan coğrafyasında görülecektir.

Amerika

Şimalî ve Vasatî Amerika: Dağları, suları, iklimi, hayvanat ve nebatat ile ahali: Cemâhir-i müttehîde-i Amerika, Kanada, Meksika ve Vasatî Amerika'daki hükümetlerin siyasi ve iktisadi coğrafyası. Cenubî Amerika: Dağları, nehirleri, iklimi, hayvanat ve nebatat ile ahali: Brezilya, Arjantin, Şili ve sair hükümetlerin siyasi ve iktisadi coğrafyası.

Avusturalya

Avusturalya: İklimi, hayvanat ve nebatatı ile ahali: Avusturalya, Cemâhir-i müttehîdesinin siyasi, iktisadi coğrafyası. Yeni Zelanda, Yeni Gine, Yeni Kaledonya ve sair adalara dair malumat.

8. Tarih-i İslam ve Umumi Maksad-ı Tedris

İslamiyet'in ve Kur'an-ı Kerim'in saadet-i beşeriyeyi kefil olduğunu telkin için İslamiyet'ten evvel Arabistan'da sâkin ahalinin tarihini anlatarak Hz. Fahr-i Rusul Efendimizin seyr-i peygamberliğini ve onun medrese tertibinde yetişen ashab-ı güzînin menakıbını telkin ile muhtelif devirlerde yetişen zevat-ı kiramın âmâl ve makasidini telkin ve muhakeme etmek. Milleti yükseltmek için lazım olan çareleri taharriye heves uyandırmak, milel-i İslamiye'nin sahaif-i muhtelif-i tarihîyesini anlatmak, mâ-hasal, tarihi, talebede milletin hadimi bir insan-ı kâmil yetiştirmek arzusuyla okutmak.

Birinci sene haftada 2 saat

Arabistan ve Araplar. Viladet-i Muhammediye'den evvel Araplar. Romalılar. İranlılar. Viladet-i Muhammediye ve o esnada vukua gelen ahval-i fevkalade. Hz. Peygamber'in ebeveyni, çocukluğu. Şam ve Yemen seferleri. Hz. Muhammed'in gençliği, ticareti, tehhülü, Tamir-i Kâbe. Hz. Peygamber'in inzivasi, nübüvveti, bi'seti. Sâbikûn-i İslam, Kureys'in İslam'a karşı ilk vaziyeti. İslam. Hamza ve Ömer. İslam'ın şua-i Ebû Talip'de mahsuriyeti. Habeş'e hicret. Fesh-i ahd. Miraç ve namazın farziyeti. Ebû Talibin ve Hz. Hatice'nin vefatı. Biat-ı akabe. Medine'ye ashabin hicreti. Darun-Nedve'de verilen karar. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicreti. Medine'deki halet-i ruhiye. İlk mescit. Muâhât. Tahvil-i kible. Savmın farziyeti. Bedir muharebesi. Uhud muharebesi. Garîm-i kamer. Medine etrafındaki Yahudiler. Hz. Peygamber'in onlar hakkındaki siyaseti. Hendek kavgası. Hudeybiye musalahası. Hayber'in fethi. Süfera-i Peygamberî. Maune kavgası. Feth-i Mekke. Huneyn ve Tâif seferleri. Hz. Peygamber'in müellefe-i kuluba olan muamelesi, Tebük gazası. Bütün Arabistan'ın ihtidası, Haccü'l-veda, Hz. Peygamber'in inhiraf-ı mizacı. Yalancı peygamberler, Hz. Peygamber'in irtihali. Ezvac ve evladı. Hz. Peygamber'in şemail-i şerifesi ve defni, hilafet hususunda vukua gelen ihtilaf. Ebubekir-i Sıddık'ın hilafeti. Arabistan'ın Hz. Peygamber'in irtihali ile aldığı vaziyet. Mürteddin. Mukassırın. Usume ordusu. Hz. Ebu Bekir'in metaneti. Yalancı peygamberlerin ortadan kaldırılması. Mürteddin ve mukassırının kahri. Cem-i Kur'an. Irak ve Şam seferlerine mübaderet. Halid b. Velid'in Irak'taki fütuhâtı, Şam'daki vakayı, Halid'in Şam'a memuriyeti. Şam esfarı. Irak'taki vaziyet. Hz. Ebubekir'in hastalanması ve vefatı. Hz. Ömer'in hilafeti, Şam fütuhâtı. Said b. Ebi Vakkas'ın İran üzerine memuriyeti, Kadisiye muharebesi, Medain ve Irak-ı Arabın fethi. Küfe ve Basra şehirlerinin tesisi, İran fütuhâtı devam ediyor. Hayber Yahudilerinin tehciri. Kudüs'ün fethi. Hz. Ömer'in Kudüs'e seyahati. Amr b. As'ın Mısır'ı fethi, Vaz-ı Divan, Hz. Ömer'in seyahati, İslam'a gelen servet. Hz. Ömer'in korkuları, Hz. Ömer'in şehadeti. Ashab-ı şura. Hz. Osman'ın intihabı, Fütuhata devam, fütuhât-ı bahriye, servetin ahlaka tesiri.

Emeviye hanedanının umura tevellişi ve bunun halka tesiri. Abdullah ibn Sebe, Küfe, Basra ve Mısır'da galeyan. Medine'ye gelme. Hz. Osman'ın facia-i şehadeti. Hilafet-i Ali. Katl-i Osman hakkında içtihadı ve ihtilafı. İlk fitne. Cemal vakası. Muaviye'nin isyanı. Sıffin kavgası, hâkemeyn. Amr b. As'ın hilesi. Havaric ve Nehrevan vakası. Şehadet-i Ali. Hz. Hasan'ın hilafeti, Hz. Hasan'ın kasr-ı yedi. Hilafet-i Muaviye. Rum muharabası. Vefat-ı Muaviye. Yezid'in yerine tevellişi. Kerbela vakası, Abdullah b. Zübeyr ve Yezid ile aralarındaki muharabat. Yezid'in vefatı. İkinci Muaviye'nin hilafeti ve itizali, Mervan'ın intihabı, Muhtar es-Sekafi ve Irak'taki vukuat. Mervan'ın vefatı ile yerine Abdülmelik'in geçmesi. Muhtar ile Abdülmelik'in muharebesi. Muhtar ile Abdullah b. Zübeyr'in muharebesi, Abdülmelik'in Irak'ı istilası. Haccac'ın Hicaz'a memuriyeti. Abdullah b. Zübeyr'in şehadeti. Haccac ve Irak. Şark esfari. Garb esfari. Şimal esfari.

İkinci Sene Haftada 2 Saat

Hilafet-i Velid. Fütuhât-ı garbiye. Musa b. Nusayr ve Tarık b. Ziyad. Endülüs'ün fethi. Fütuhât-ı şarkiye. Hilafet-i Süleyman ve Ömer b. Abdülaziz. Hişâm. Son Emevîler. Ümmet-i Muhammediye'nin Emevîler'e karşı halet-i ruhiyesi. İmam Müslim Horosânî. Ehl-i beyt-i Resul. Abbasiler. Taklîb-i hükümet. İlk Abbasi halifesi. Ebü'l Abbas Seffah'ın hilafeti, siyaseti. Ebü Cafer el-Mansur'un hilafeti ve Bağdat'ın makarr-ı hilafet ittihazı. Muhammed el-Mehdi. Musa el-Hâdi. Harun er-Reşit. Muhammed el-Emin, Abdullah el-Memun, el-Mutasım zamanları. Son Abbasi halifeleri. Türklerin İslam'a duhulü ve hizmetleri. Araplar'ın Türkler'i istihlâfı. Tavaif-i mülûk. Garp Emevîleri. Ağlebîler, Fatmîler, Eyyübîler ve ehl-i salib. Memâlîke, Çerakise, Ben-i Tahir, Al-i Samen, Al-i Büveyh, Gazneliler, Selçukîler, Harizmşâhîler. Endülüsteki tavaif-i mülûk Cengiz ve evladı. Medeniyet-i şarkiye ve hükümet-i İslamiyenin indirası. Abbasilerin Mısır'a firarı. Şark kan ve tufan-ı ateş içinde. Selçukîler ve inkırazı. Osmanlıların zuhuru. Anadolu'daki tavaif-i mülûk. Endülüs'teki tavaif-i mülûk. Avrupa'daki tavaif-i mülûk. Asya'nın ciheti sairesindeki tavaif-i mülûk. Osman Gazi. Orhan Gazi. Rum eline mürur. Murad Hüdavendigar. Sırp Sındığı, Kosova ma'roke-i meşhuresi. Yıldırım. Timurlenk'in zuhuru ve icraatı. Niğbolu harbi. Timur ile Yıldırım'ın çarpışması. Fasıla-i saltanat. Çelebi'nin infirad ve istiklali. Timurlenk'in akıbeti, devleti. Murad-ı sâni. Varna ve Kosova muharebeleri. Fatih, İstanbul'un fethi ve fütuhât-ı sâiresi. Fatih'in yeni mefkuresi. Uzun Hasan'ın hükümeti, Mısır hükümeti, Tunus hükümeti. Beyazıd-ı Sâni. Cem vakası, bu vakanın siyaset-i Osmaniye'ye tesiri. Gırnata'nın son günleri. Mısırlılar ile kavga. Tunus'un müdahalesi ve sulh. Beyazıd'ın fütuhâtı ve son günleri. Yavuz ve kardeşleri, Şah İsmail ile muharebesi, Mısır'ın ve hilafetin zaptı. Yavuz'un siyaseti, Kanunî, siyasetindeki hata. Kadınların umur-u saltanata karışması. Garba akınlar, Sokullu, Selim-i Sani, Murad-ı Sâlis. Gaflet devri. Mehmed-i Sâlis. Ahmed-i Evvel. Mustafa-i Evvel. Osman-ı Sâni. İlk teyakkuz, yanlış tedbirler, kötü neticeler. Mustafa-i Evvelin ikinci saltanatı. Murad-ı Râbi. Çocukluğu ve bilahare icraat-ı müstakillesi. Sultan İbrahim ve zaafı. Avcı, Köprülüler, Kara Mustafa Paşa, Viyana bozgunluğu. Süleyman-ı Sâni, Ahmed-i Sâni Mustafa-i Evvel, Amcazade Hüseyin Paşa, Feyzullah Efendi, Ahmed-i Sâlis, Rusya ve Petro, Kamçı geçidi muahedesi, Avusturya, Fransa ve Venedik. Şehit Ali Paşa. Moro'nun fethi, Pasarofça muahedesi, Belgrad muahedesi, Şehit Ali Paşa, Sefil İbrahim Paşa, Nadirşah muharebeleri ve neticesi, devr-i sefahet. Sultan Mahmud-ı Evvel, Sultan Osman-ı Salis ve Ragıp Paşa. Sultan Mustafa-i Sâlis, ikinci Katerina. Lehistan meselesi, harp ve netâic-i meşumesi. Abdulhamid-i Evvel. Kaynarca muahedesi. Kırım'ın istiklali. İkinci teyakkuz. Yanlış tedbirler. Kırım'ın Ruslar tarafından zaptı. Aynalıkavak tenkihnâmesi. Millette harp arzusunun galebesi. Rusya ve Avusturya ile harp. Abdülhamit'in vefatı. Sultan Selim tahtta. Harp devam ediyor. Netice. Fransa inkılab-ı kebirî ve onun şarka tesiri. Zıştovi ve Yaş muahedeleri. Sultan Selim'in maneviyatı, icraatı. Memalik-i Osmaniye'nin hali. Derebeyleri Paspanoğlu Mısır meselesi, Napolyon'un Fransa tahtına geçmesi ve Sultan Selim ile münasebeti. İngiltere ve Rusya'nın ittifakı, Rusya harbi, İngilizler İstanbul önünde. Netice. Sultan Selim'in hul'u. Mustafa-i Râbi ve zamanı. Alemdar Mustafa Paşa ve Rusçuk yaranı. Mustafa-i Râbi'nin hul'u. Mahmud-ı Sâni. Alemdar'ın sadareti. Sultan Mahmud'un ilk devri. Mora vakası. Vahhabîler. Mehmet Ali Paşa. Vaka-i Hayriye. Rusya ile sefer. Edirne muahedesi. Mehmet Ali Paşa'nın isyanı. Muharabat. Sultan Mahmud'un vefatı. Abdülmecid. Tanzimat. Mustafa Reşit Paşa. Teşebbüsâtı. Rusya seferleri. Paris muahedesi. Sultan Abdülaziz. Sultan Murad-ı Hâmis. Sultan Abdülhamid-i Sâni ve Rus harbi ve netâici. Balkan harbi ve harb-i umumî.

Tarih-i Umumî

Maksad-ı Tedris

Talebeyi mütemeddin milletlerin ahvalinden haberdar ederek meşahiri, onların hayat-ı hususiyelerini, efkâr ve makasidini tanıtmak, millet duygularını uyandırarak mefkure-i milliyeyi istihsal için hizmet hevesi vermek, muhtelif milletlerin esbab-ı terakki ve inhitatını muhakeme ve tenkid ile eşhas-ı tarihiyyenin tekâmül-ı beşerde olan tesiratını isbat ile kendilerinde fikr-i tekâmül ve temayüz uyandırmak.

Üçüncü Sene Haftada 2 Saat

Hilkat-ı alem nazariyatı. Edvar kable't-tarihiye, edvar-ı tarihiye, tarihin tarifi, fevaidi, me'hazı, uruk-u beşer. Tarihin envai ve taksimi, Çinliler, Hintliler, Türkler, Mısırlılar, İsrailîler, Nıbtîler, Asurîler, Babillîler, Fenikeliler, Kartacalılar, İranlılar, Yunanlılar, Makedonyalılar. Romalılar, medeniyetleri ve inkıraz ve inhitatlarını esbabı.

Hristiyanlık, muhacerat-ı umumiye ve esbabı. Roma'nın inkısamı. Şark ve garb kiliseleri, Garbî Roma, Hunlar, Cermenler, Galler, Şarkî Roma, İslavlar, Sırlar, Bulgarlar, Garbî Roma'nın inkırazı, İslamiyet'in zuhur ve intişarı. Şark ve Garp'te telaş. Müslümanların İspanya ve Fransa'ya tecavüzleri. Frenk kralları, Şarl Martel, Sarlman ve ehlaflı. Ehl-i salib seferleri. İstanbul muhasaraları. Şarkî Roma imparatorluğunun edvar-ı hükümeti. Avrupa'da feodalite devri. Osmanlıların zuhuru ve Rumeli'ye mürurları. Osmanlılar aleyhine ittifaqlar. İstanbul'un fethi.

Dördüncü Sene Haftada 2 Saat

İntibah devri, ihtaraat ve keşfiyat, Hristiyanlık, din kavgaları, Osmanlıların muvaffakiyeti, İspanya, Portekiz, İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, İsveç, Norveç, Danimarka, İsviçre, İtalya, Lehler, Viyana'nın ikinci muhasarası, Jan Sobieski, Osmanlıların Macaristan'ı terki. Avrupa'da zadegan ve ruhban aleyhine galeyan-ı efkâr, Fransa inkılabı.

Montesquiu, Volter, Janjag Russo, Didero, 16. Lui ve ihtilal. Rical-i ihtilal, Napolyon Bonopart ve icraatı. İngiltere ve siyaseti. Moskova hezimetı. Elba menfesi, Viyana kongresi, yüz günlük hükümet, Saint Helena, Fransa'da krallık, diğer Avrupa devletleri, Avrupa'da milliyet fikirleri, Fransa'da cumhuriyet. Üçüncü Napolyon'un imparatorluğu. Rusya'nın şark siyaseti, Osmanlı-Rus muharebesi, İngilizler, Fransızlar Osmanlıya yardımda, Paris muahedesi. Alman ittifadı, İtalyan ittifadı. Almanya-Fransa muharebesi. Fransa'da cumhuriyet, Ruslar yine meydan-ı siyasette, Rum ihtilalâtı, Osmanlı-Rus harbi, Berlin muahedesi. Son hâdisat.

9. Ulum-i Riyaziye Maksad-ı Tedris

Medresetü'n-Nüvvab'ın talî kısmında ulum-ı riyaziye tedrisinden maksad (1) talebeye hayatta lazım ve faideli malumatı vermek (2) bir usul-i muntazama ve müstakillede talebeyi muhakemeye alıştırmak (3) inkişaf-ı zihinlerini temin etmektir.

Birinci Sene Haftada 2 Saat

1. Hesap. Adet. Adetlerde kabiliyet-i inkısam. Adetleri mazrub-ı aslilere ayırmak. Kısım-ı müşterek-i azam ve misl-i müşterek-i asgari bulmak. Kesr-i adı, i' mal-ı erbası. Ref ve cezr. Nispet ve tenasüb. Sülüse-i müfrede ve mürekkebe kaideleri, faiz, iskonto.

2. Cebir. Harfler, harflerin adet yerine kullanılması, onlarla hesap yapmak, a'dâd-ı cebriye ve onlarla amaliyat, ifade-i cebriye, harflerin kıymet-i adediyeleri: Şin, emsal, cezr işareti, bir hadli ve çok hadli ifadeler, bunların i' mal-i erbaası, basit ifadelerin mazruplara ayrılması. Kısım-ı müşterek-i azam ve misl-i müşterek-i asgari bulmak. Kesr-i cebri, nispet ve tenasüb.

İkinci Sene Haftada 3 Saat

1. Cebir. İfadat-ı cebriyenin ref' ve cezri, es nazariyesi, kemiyet-i samânın i' mali, kûsûr-i samanun tarif ve havassı, bir hadli ve çok hadlilerin terfi' ve tecziri, derece-i ûlâ muadelatı, kavaid-i umumiye, muadelat-ı müteadile, deavi, bir meçhullü derece-i ûlâ muadelesi ve münakaşası, adem-i imkan, adem-i tayin, nâmütenahi işaretleri ve manaları. Bir meçhullü derece-i ûlâ muadelesine münker olan mesailin halli, muâdelat-ı samâ, dava, birinci dereceden iki meçhullü heyet-i muadelenin halli, usul-u muhtelif, derece-i uladan iki meçhullü iki muadelenin halli, derece-i ula muadelatını izah eden mesailin halli. Derece-i ula gayr-i müsavâtı ve bunu intaç eden mesail. Hallerin münakaşası, derece-i ula zû haddeynnin tahavvülü ve bi'l-hendese irâesi ve bu tahavvülün tetkiki, mesâil.

2. Hendese-i musattaha. Malumat-ı esasiye. Hat ve sath, muhit daire, zaviye, mudallı şekiller, müselles müsavâtı, muvazi hatlar, zû erbaatü'l idla' ve havas ve tasnifi, zû kesiri'l-idlâ', muntazam ve zaviyelerin mesahası, hatlarda nispet ve tenasüb, müselleslerin müşabeheti, müselles, zû erbaatü'l idla', zû kesiri'l-idlâ', dairenin sathını mesaha. Bu meydanda mümkün mertebe nazariyeye dikkat olunur. Hendese-i mücesseme-i müstevi, müstevilerin yek diğeriyle hatt-ı müstakimler ile fezada vaziyeti, zaviye-i mücesseme, menşur, ehram, üstüvane, mahrut, küre, bunların mesaha-i sathı ve hacimleri sathı ve hacimleri. Mümkün mertebe nazariyeler de alınır.

Üçüncü Sene Haftada 3 Saat

1. Cebir. Derece-i sâniye muadelatı, suret-i halli, cezirlerle emsali beynindeki münasebet. Derece-i saniye-i muadelesinin münakaşası, derece-i saniyeye irca edilebilen muadelatın suret-i halli. Birden ziyade meçhullü hâvî derece-i saniye muadelatının halli. Derece-i saniye muadelatını intaç eden mesailin halli. Silsile: Adediye ve hendesiye havası. Logaritma cetvelinin isti' mali. Faiz-i mürekkep, itfâ-i duyûn-taksit-i senevî ve ilah.

2. Müsellesat-ı müsteviye. Müsellesatın tarifi, Mütemmim ve tamamî kavisler. Ceyb, tamam-ı ceyb, mümas tamam-ı mümas, kâtı', tamam-ı kâtı', tarif ve tahavvülatı. Düsturları. Aynı müsellesat hatlarına malik kavisler. Yek diğeriye müsavi işaretleri muhtelif olan iki kavisin ve yek diğeriye mütemmimi bulunan yek diğeriye bir nısf-ı muhit kadar farklı bulunan ve yek diğeriye tamamı bulunan iki kavisin hutut-ı müsellesatıyesi. Bir kavisin bir rub-ı muhite ircaı. Bir kavisin hutut-ı müsellesatıyesi beyninde bulunan münasebet-i cebriye-i humuse. İki kavisin mecmu veya fazlının ve bir kavis-i dılının hutut-ı müsellesatıyesini hesap etmek. Bir mecmu veya tefadül-ı müsellesatıyeyi hadd-i vâhide irca. Müsellesat cetvelleri esasatına müteallik malumat ve bunların suret-i istimalleri. Müselleslerin halli. Bir düsturun logaritma ile kabil-i hal bir hale ifrağı.

10. Ulum-ı Tabiiyye Tarih-i Tabii Ve Hıfzu's-Sihha Maksad-ı Tedris

Medresetü'n-nüvvabın kısım-ı talisinde tarih-i tabii tedrisinden maksat (1) uzvî ve gayr-i uzvî bütün mevcudatın yaradılışı, menşei hakkında bir fikr-i mahsus vermek, bunlar arasındaki münasebet-i müşterekiyi tanıtmak. Bu sayede kendilerinde mevcudat hakkında doğru ve sahih bir malumat husule getirmek (2) hâdisat-ı tabiiyeyi doğru ve layıkıyla tetkik ve tarassut edebilmek için kendilerinde bir iktidar, bir ehliyet husule getirmektir.

Birinci Sene Haftada 2 Saat

Nebatât. Teşrih ve vazai-i nebatat. Tabiatı ve insanın hayatında daha mühim bir mevki tutan enva, nazar-ı dikkate alınarak nebatatın teşrih ve tenebbütleri nokta-i nazardan tetkikat, tohumdan husule gelen nebatatların teşrih, vazai'ül-aza ve tarz-ı hayatları nokta-i nazarından daha mühim aksamının tetkiki, bahusus hayatımızda mühim mevki tutan nevilere başlıcaları tetkik ve tedris olunur.

İlm-i Nebatat-ı Umumi

1. Teşrih. Hüceyre-i nebatiye. Hüceyrenin yapılışı, maddesi, şekil ve hacmi, inkısam ve üreyişi. Ensice-i nebatiye: Ensicenin teşkili, kab, mesammat, ensice-i mekanikiyye. Aza-i nebatiye: Kök: Dahilen ve haricen suret-i teşekkülü, büyümesi, dal budak salması, şeklen tebeddülâtı. Sak: Dâhilen ve haricen suret-i teşekkülü, nesv-ü neması,

vahidü'l-felaka, zat-ü felakateyn. Nebatın sakları, yaprak: Kezalik dahilî ve haricî yapılışı, yaprakların envai, vaziyetleri, tebeddülâtı.

2. Vezâifu'l-azâ-i nebatiye. tegaddi, vücud-ı nebatiyenin aksam-ı teşkiliyesi (teşkilat-ı kimyeviyesi) mevadd-ı mugaddiyesi, su (neşg) ve nebattaki ehemmiyeti. Neşgin nebatattaki seyri, neşgin tebahhuratı, adem-i ziyana hâdim aza. Nebatın hâmid-i fahm alması (tecrübe). Azot alması. Bunlar sayesinde temsil edilen mevaddın vücud-ı nebata isalı. Ağzye-i ihtiyatiyye. Teneffüs-ü nebati. Kuvvetin husulü. Neşv-ü nema. Nebatın neşv-u nemasına şerait-i hariciyenin tesiri. Hareket: Hüceyrede protoplazm hareketi (hassasiyet) ve sâire.

İlm-i Nebat-ı Hususî

Nebatın Eşkal-i Mahsusasıyla Tabii ve Sunî Tasnifi

1. Süpür nebatları. Bakteriler, mantarlar ve envai, yosunlar, su yosunları, küfler.
2. Tohumdan husule gelen nebatlar. Çiçeğin yapılışı. Tal'a tozlanması, meyve vermesi, rüşeym, meyve, tohum, suret-i intişarı, çiçeğin vaziyeti, süpür nebatıyla mukayese.
3. Çıplak tohumlar: sağos ağacı, neşv-ü neması, sporla mukayesesi. İğne yapraklılar: Çam, çınar, ardıç.
4. Kapalı tohumlar: (1) Bir felakalılar. Alamet-i mümeyyizeleri (yerli nebatlardan bir tane numune) zambak, ak bardak, susam, ekin, sahlepe fasileleri ve saire.
(2) iki Felakalılar. Söğüt, şakik, karanfil, menekşe, gül, ebegümece, bakliye. Kelebek çiçekliler fasileleri. Zeytin, kabak. Mürekkep çiçekliler ve sair bazı münasip fasilelerden bazı nebatlar. (Yerli nebatı seyahat sureti ile yerinde tetkik ve muallimleri vasıtasıyla her talebe bir iki fasile tefrik ederek albümüne toplar. Her fasileyi tedris bir olmayabilir. Bazılarında daha çok bazılarında ise bi'n-nisbe daha az oyalanılır. Bu hususta muallim iktizasına göre hareket eder.)

Hayvanat

İkinci Sene Haftada 1 Saat

Bir hüceyreliler: (1) Hayvanat-ı iptidaiye (2) çok hüceyrelilerden hayvanat-ı iptidaiye (hidra mercan, medusa vesaire) (3) kurtlardan soğulcan, trişin, tenya, sülük, ve saire; (4) iğne derililerden deniz yıldızı, deniz kirpisi ve saire; (5) yumuşak vücutlulardan midye, istiridye, sümüklü ahtapot ve saire; (6) parçalı ayaklılardan örümcekler, kırk ayaklar ve saire (7) doğru kanatlılar sert kanatlılar, zar kanatlılar, çift kanatlılar, hortumlular, umumiyetle böcekler (haşerat); (8) balıklar (en ziyade buradaki envai) zül-maâşeyn, yerde sürünenler, kaplumbağalar, timsahlar, kuşlar (buradaki envana ehemmiyet verilir) (9) memelilerden kuş, gağalılar, iki karınlılar, noksan dişliler, balık şeklindekiler, çift tırnaklılar, tek tırnaklılar, hortumlular, kemirgenler, ayakları kanat şeklinde olanlar, haşerat yiyenler, yarasalar, yırtıcı vahşiler, maymunlar. (Hayvanatın mümkün olanları yerinde veyahut sınıfta bulundurularak tetkik ve tarassut ettirilir.)

Maâdin ve Tabakat

Üçüncü Sene Haftada 1 Saat

1. İlm-i maâdin. Maâdinin evsaf-ı hariciyesi: Evsaf-ı mahsusası, sulb, mayı', gaz hallerindeki maden, salabet, sıklık, metanet, kabiliyet-i incirar-ı maâdin ve sair hassaları; evsaf-ı hendesiye; tavsîf-i billurat, eşkâl-i madeniye, mükâ'ab, menşurlar cümlesi, billurların teşekkülâtı: evsaf-ı hükmiyye, elektrikiyyet, mknatsiyyet. Zatü'l-elvaniyet hassası; evsaf-ı kimyeviye: Tahlil-i cins ve usulleri. Kısr-ı arzı teşkil eden maâdinin başlıcaları: Kuvartis, akik, aynüş-şems, mika, sünger taşı, zebercet, deniz köpüğü, seylan taşı, alçı, zümrüt, kireç taşları, mermer, yakut, elmas, grafit, antrasit, taş kömürü, kehribar, demir, bakır, gümüş, altın, civa, pilatin ve saire.

2. İlm-i tabakat. Malumat-ı iptidaiye, hadisat-ı tabiiyenin muhtasar tekrarı, su ve vazifesi, rüzgar ve vazifesi, hararet-i merkeziye, edvar-ı sâlifede cereyan etmiş hadisat ile uzviyetin mukayesesi, sahûr: Berkanî, rusubî. Tertib-i tabakat, fosiller (müstehase). Zaman-ı iptidai ve edvara taksimi. Bu edvarda eşkâl-i hayvaniye: Mufassalalar, ilk fakriyeler, ilk nebatlar, maden kömürünün menşei ve ehemmiyeti.

Ezmine-i saniye: Zevahifin zuhuru, kuşlar, memeliler, çiçekler, deniz ve karaların suret-i tevezzüü, mercan ve resiflerin intişarı, bu zamanın sahûr-ı esasiyeti. Ezmine-i sâlise ve edvara taksimi. Memeli hayvanların intişarı. Nebatlar, iklim, silsile-i cibal. Sahûr-ı esasiyesi. Ezmine-i râbia. Cumudiyelerin tevessüü ve intişarı, vadiler ve suret-i teşekkülleri. İnsan kablu't-tarih-i insan. İnlr, mağaralar, mesâkin-i gadiriye. Ezmine-i râbia hayvanatı. Mamut, ren ve saire. Hadisat-ı berkâniye: Hareket-i arz, ılıcalar, gayzer ve saire.

Teşrih

Dördüncü Sene Haftada 2 Saat

İnsanın aza ve cihazları. Memeli hayvanları diğerleri ile mukayese ederek daha esaslı surette öğrenmek, her azanın baştan ayrı ayrı hıfzu's-sihhası, daha sonra şahsî ve umumî hıfzu's-sihha.

(1) Vezâifu'l-aza. Ensice ve taksimatı, kemik cihazı, teşekkül ve neşv-ü neması, kemiklerin vezaifi, adale cihazı, teşekkülâtı, havassı, vezaifi, başlıca azalar, sinir cihazı: Yapılışı, hüceyreleri, elyaf-ı asabiye, ensice-i asabiye, beyin ve murdar iliğin yapılışı, vazifeleri, sınırlar ve taksimatı (cümle-i sempati-i kebir). Aza-i hissiye: Teşekkül ve vazifeleri, cihazı hazm, teşekkül ve vezâifi, fiil-i hazm guddeler ve gördükleri işler; guddelerin suret-i hazmı, vücuda suret-i intişarı; kan cihazı: Kan, yürek, kan damarları, teşekkül ve vezaifi, deveran-ı dem ve suret-i deveranı, lenfa guddeleri, dalak ve saire kan guddeleri; teneffüs cihazı: Teşekkül ve vezâifi, teneffüsün alâim-i mekanikiyyesi, kimyeviyesi, hararet-i gariziyye, cihaz-ı ifrazat: Böbrekler, bevl ve teşekkülü ve suret-i ifrazı, deri, ter mesemmâtı, terin ehemmiyet ve teşekkülâtı, yağ guddeleri, derinin suret-i teşekkülü.

(2) Hıfzu's-sihha ve müdavat-ı evveliye. 1. Hıfzu's-sihhanın tarifi, ehemmiyeti ve gayesi 2. Hıfzu's-sihha-i şahsî. Ayrı ayrı aza ve cihazların hıfzu's-sihhası, derinin temizliği ve ehemmiyeti, güsl, abdestin farziyeti. Sâri illetler ve onlara karşı tahaffuz 3. Hava: Temiz ve bozuk hava, hıfzu's-sihha nokta-i nazardan temiz ve bozuk havanın ehemmiyeti (toz, karışık gazlar, mikroplar) iklimler, hastalıkların taksiminde bunların ehemmiyet ve tesiri 4. Su: Tabiatıta muhtelif envai,

sıhhi suyun nev'i ve şerâiti, tanılabilmesi, hastalıkların intişarına tavassutu, pislikten ve bulaşıklıktan korunabilmesi ve saire 5. Gıda: gıda ve ehemmiyeti, gıdanın envayı ve taksimatı; nebatî ve hayvanî gıdaların insanca ehemmiyet ve tesirleri. Gıdanın lezzetine hâdim baharat ve saire, gıdanın gerek keyfiyet ve gerek kemiyetçe miktarı, insanın yaşına göre gıda: gıdanın keyfiyet ve kemiyetinden dolayı husule gelen ilel ve emraz; içkilerden kahve, çay ve saire, müskirattan şarap, rakı, bira ve saire, işrete iptila ve mazarratı, tahrimindeki hikmet, işrete karşı mücadele, tütün iptilas ve mazarratı 6. Elbise, elbisenin ehemmiyeti, vazifesi, mevsime göre elbise, sıhhi elbisenin şeraiti, aksi surette mazarratı 7. Mesken: sıhhi ve gayr-i sıhhi mesken ve meskenin havalandırılması, ısıtılması, tenvir ve tathiri 8. Meskun mahallerin hıfzu's-sıhhası (hıfzu's-sıhha-i umumî) ev ve evlerden pisliklerin temizlenmesi, kârizler. 9. Mektep hıfzu's-sıhhası: Mektep yeri, planı, bahçesi, sınıf odasının vazifesi, ziyası, teshîn ve tenvir, suları, mektep alet ve eşyası, alet-i dersiyeye, temizlik 10. Hastalık hakkında fikr-i umumî: Hastalığın esbabı, memedekilerin en çok hastalanması, ağız, burun, kulak, göz hastalıkları, mide fesadı, mektep tesiri ile vukua gelen hastalıklar, bulaşıcı hastalıklar hakkında fikr-i umumî, menşei ve suret-i intişarı, turuk-u nakliyesi, sarî hastalıklara kabiliyet-i şahsiye, bunlara karşı tedabir, tecrid; dezenfeksiye, kireçli su, karbol suyu, suplimat ve saire 11. Hastalıkların çeşitleri: Mütenevvi çiçekler, aşu, difteri, verem, bağırsak hastalıkları, hummalı kolera, ishal, derinin yaralanması ile husule gelen hastalıklar, cirahatlanma, kara sirayetle zehirlenme, frengi, kuduz, çibanlar ve saire 12. Ansızın vukua gelen hastalıklara karşı ilk müdavat, güneş çarpması, yanmak, donmak, bayılmak, boğulmak, zehirlenmek, ısırılmak, çıkık, kırık, deri hastalıkları, kan akması 13. âasta bakıcılığı, ev eczanesi.

11. Hikmet ve Kimya Maksad-ı Tedris

Medresetü'n-Nüvvab'da hikmet ve kimya tedrisinden maksat, hâdisat-ı kimyeviye ve hikemiye ile bunları icap eden kavânini esaslı bir surette öğrenerek hayatta istifade etmektir.

Hikmet

Üçüncü Sene Haftada 1 Saat

Malumat-ı iptidaiye. Madde ve cisim. Ecsâmın havass-ı umûmiyesi ve halet-i ecsâm. Mebhas-ı mekanik: Hareket, kuvvet hakkında malumat-ı umumiye. Muvâzenet; kuvvetlerin terkip ve tahlili. Amel-i mekanik hakkında tecrübî malumat. Manivelalar, çıkık, sath-ı mâil, takat hakkında malumat-ı umumiye, tahaffuz-ı kudret kanunu, kuvvet mikyası, câzibe-i arziden istikameti, şiddeti, vezni, nokta-i tatbiki, merkezî sıklet, amelî olarak suret-i tayini; ecsam-ı sulbenin şerait-i muvâzeneti. Terazi, kantar, kabban, terazinin sıhhat ve hassasiyeti. Vezn-i mükerrer, vezn-i mutlak, vezn-i izafî. Kitle hakkında malumat. Bir cisim vezninin mahal ile tebeddül ettiğini irae, mayilerin muvâzeneti. Evsaf-ı umumiyesi, Paskal kanunu, mayiin cidarın bir kısmı üzerine icra ettiği tazyik, şerait-i muvâzenet-i maiyat. Mayilerin tazyikleri, su tesviyesi, tesviye ruhu, su cenderesi, asansör, aks-i tesir, kaplar. Arşimend kanunu ve tatbikatı. Ecsam-ı mağtusa ve sâbiha ve şerait-i muvâzenetleri. Eczam-ı sulbe ve mâyinün vezn-i mahsus ve kesafetlerini tayin, mikyas-ı kesafet, gazlar: Evsaf-ı umûmiyesi; tazyik, nesimi, mesahası, barometreler, faide ve istimalleri, Mariotte kanunu, manometre, gazlarda ihtilat ve hulul, balonlar, tulumalar, muhalliyetü'l-hava, alet-i tazyik, sifonlar.

Dördüncü Sene Haftada 1 Saat

Mebhas-ı savt. Savtın husul ve intişarı ve sürati. İn'ikas-ı savt, keyfiyet-i savt, (şiddet, perde tınnet) aded-i ihtizazın usul-i tahrir ile tayini. Fonograf, fevasıl-ı musikiyye: Gam, diyez, bemol, alet-i musikiye hakkında bir fikr-i icmalî. Tadahül-i savt, esvat-ı mürekkebe ve hem-levc tecrübeleri.

Mebhas-ı ziya. Ziya ve intişarı kanunları. Zıl, sıbh-i zıl, şuaât-ı ziya, şiddet-i ziya, mesahası ve kanunu, in'ikas-ı ziya, düz aynalar, kürevî aynalar, intişar ve inkisar-ı ziya ve kanunları. Menşurlar, adeseler, tahallül-i ziya, elvan, tayf-ı şems, tahlil-i tayf, hurdabinler, dürbünler, telefon, fonograf, beyt-i muzlim ve neyyir, sihirbaz feneri, sinematograf, tedahül-i ziya, istiktab-ı zayı ve tabiatı; alaim-i cevviye.

Beşinci Sene Haftada 1 Saat

Mebhas-ı hararet. Hararetin âsâr-ı umûmiyesi, ecsam-ı sulbenin ve mâyia ve gaziyenin inbisatları. Mikyasu'l-harareler. Suyun kesâfet-i azimesi. Zeveban, tasallub, inhilal, tebahhur, galeyan, temeyyü ve kanunları. Tebahhur-u küllî hadisesi, âsâr-ı sehânan, halet-i rutubet ve mesahesi, sis, bulut, yağmur, kar, çığ, kırağı, rüzgarlar ve envayı, harur ve hararet-i mahsusa, intişar-ı hararet ve tatbikatı, şiddet-i hararet, inikas-ı hararet, kabiliyet-i aksiye, inkisar-ı hararet, kabiliyet-i imrariye, intişar-ı hararet, kabiliyet-i bel'îye, neşriye, hararet ile ziyanın müşabeheti, hararetin nazariyye-i mekanikiyesi, bekay-ı takat kanunu, buhar makineleri.

Elektrik bahsi. Delkle elektrik husulü, cezb ve def'i, şirare, müsbet ve menfi elektrik, Kolomb'un kanunları. Miktar-ı elektrik, sivri uçların hassası, bi't-tesir elektriklenme, elektriknümâ, teksif-i elektriki ve mükessesefe, ifrâğ-ı elektriki ve âsârı, elektrik nesimi, yıldırım, şimşek, ra'd, berk, seyr-i sâika, mknatis bahsi, tabi ve sinai mknatis, mknatisin kutupları. Cezb ve def-i mknatis. Kolomb'un kanunu. Teyf-i mknatisî, sâiha-i mknatisiye, bi't-tesir mknatislanma, ecsam-ı mknatisiye ve gayr-i mknatisiye, kabiliyet-i mknatisiye ve taahhur-u mknatisiye, mknatis imalı ve usulü, sâiha-i mknatisiye-i arziye, inhiraf ve meyl-i mknatisî, pusula.

Mebhas-ı elektrik-i müteharrik. Pil, kuvvet-i muharrike-i elektrikiye ve cereyan-ı elektriki, pil bataryaları ihzarı, şiddet-i cereyan ve Kolomb'un kanunu, devre-i elektrikiye, cihet-i cereyanı, mukavemet-i elektrikiye Hume kanunları, mukavemet-i mahsusa ve mukavemet vahd-i kıyası, istiktab, müstakarru'l-ceryan, piller, yabis piller hakkında malumat. Miknatis-ı elektriki, elektrik çıngrağı, telgraf elektriki, telgraf, telsiz telgraf, telefon, mikrofon. Röntgen şuaı.

Kimya

Üçüncü Sene Haftada 1 Saat

Madde ve cisim hakkında malumat. Hadisât-ı kimyeviye'nin envayı, alâimi, basit ve mürekkep cisimler. Maddenin muhafazası, kanunu, zerre, cüz layetecezza ve sıkletleri. Gazların kesafeti. Zerre'nin sıkleti ile olan münasebeti. Münasebet-i kimyeviye ve şeraiti. Rumuzat-ı kimyeviye, muadeleler ve hesapları. Ecsam-ı basitanin tasnifi,

müvellidü'l-humuza, tahmiz, ihtirak, hamzler. Ozon, müvellidü'l-mâ: İstihsalı, havassı, su, imtizaç. Suyun ecsasını terkib ve tahlille bulmak. Müvellidü'l-mâ hamz-ı sânisı. Azot mürekkebatı. Tizab. Kömür. Hamz-ı sâni-i fahm. Hamz-ı fahm, alem-i nebatî ve hayvaniyede kömürle müvellidü'l-humuzanın deveranı. Yanma. Teneffüs, çürüme. Alev. Teshin ve tenvir. Kömürün envai. Klor. Brom. İyot. Florür ve bunların müvellidü'l-mâli mürekkebatı, kükürt ve müvellidü'l-mâli müvellidü'l-humuzalı mürekkebatı. Arsenik antimon. Bor.

Dördüncü Sene Haftada 1 Saat

Madenlerin havâss-ı kimyeviye ve hükmiyesi. Gayr-ı madenlerden suret-i temayüzleri. Halîta ve hamzât-ı madeniye, esas-ı hamz, milh havassı ve istihsalı tedbil. Potasyum, sodyum ve amonyum ile mürekkebat-ı meşhureleri. Kalsiyum, kireç, alçı, çimento ve harçlar. Kalsiyum milhleri. Sunî gübreler, astritsiyum. Boryum. Radyum. Alüminyum. Camcılık ve evâni-i türabiye. Magnezyum, çinko, cıva, gümüş, altın mürekkebatının en meşhurları. Altın ve gümüş kaplama. Fonografçılık. Demir, nikel, kobalt, kalay, kurşun ve meşhur mürekkebatları. Platin.

Beşinci Sene Haftada 1 Saat

Kimya-i uzvî. Mürekkebat-ı uzviye. Erkan-ı uzviye, bunları erkan-ı gayr-ı uzviyeden ayıran havassı mümeyyize. Tasnif-i erkan-ı uzviye. Karbonlu müvellidü'l malar. Müvellidü'l humuzalı erkan-ı uzviye. Aldehyd ve asetonlar. Hamızlar. Eterler. Mâiyyet karbonlar ve sanayideki tatbikleri mevâdd-ı şahmiye ve zeytiye. Sabun ve mum imali. Mürekkebat-ı ıtriye. sanayideki tatbikâtı.

12. Mantık ve Adâb

Maksad-ı Tedris

Muhâverât ve münazarât ve kitabetde muvazene-yi muhafaza etmek ve ifade-i meramda serbest ve hatadan salim olmak ve mütalaa-i âsârda müteyakkız bulunmaktır.

Dördüncü Sene Haftada 2 Saat

1. Mantık. Delâlet, külliyyat-ı hams, kavli-î şârih, kazâya ve ahkam-ı kazâya, kıyas bahsi.
2. Adâb. Men-i muaraza ve nakz, nakz-ı tafdüliye ait malumat verilecektir.

13. Fenn-i Tedris ve Terbiye

Ruhiyat ve İlm-i Terbiye

Dördüncü Sene Haftada 2 Saat

1. Ruhîyat. Ruhîyatın mevzuu, usulleri, ilm-i terbiye ile münasebeti. İhtisat ve tasnifi intibaat, şuur, dikkat, teselsül-i efkâr, idrak, zihin, muhayyele, hissiyatın menşei ve tasnifi, emzice. İrade: İradenin menşei. Kuvva-i akliye ve hissiye üzerine tesiri, meyelan, arzu, itiyadat ve ihtirasat, seciye. Ahval-i maraziye: Evham ve hayalet, rüya, ilka ve telkin. İcmal: Hayat-i umumiye ve bilhassa etfalın ahvâl-i ruhiyesini istibsar ve müşahedeye talebeyi sevk eylemek.

2. Amelî ilm-i terbiye. İlm-i terbiyenin mevzuu, gayesi, aksamı, tedris ve terbiyenin muhtelif şekil ve suretleri. Ev terbiyesi, pansiyon terbiyesi. Yetimhanelerde zayıf-ı'l-akl olanlara, saralılara, sağır, körlere, asab hastalıklarından mustarip çocuklara mahsus mekatipde kabul edilen şekli tedris ve terbiye. Makatib-i umumiye ve milliyenin ferd, aile ve cemaatle olan münasebeti. Mekatib-i muhtelif: Çocuk yurtları, hafta ve gece mektepleri, mekatib-i iptidaiye ve rüştiye ve idadiye, ihtisas mektepleri, medreseler, medresetü'l-kudat, darü'l-muallimîn, harbiye ve papaz, ticaret, ziraat, sanayi mektepleri ve darü'l-fünun. Maarif kanunlarına, aile, hükümet ve din ulemasının tesiri, fırak-ı siyasiyenin tesiri. İdare-i mekatip.

3. Nazarî ilm-i terbiye. Terbiyenin hudud-ı tesiri. Şahsın ahval-i hususiyesi. Temayülât-ı şahsiye ve irsiyye. Tesirat-ı hariciyeden muhit, iklim, din, milletin ve hükümetin tesiri. Avamil-i terbiye arasındaki münasebet-i müteakabile. Seciyenin tekamülü hususunda lazım gelen şerait, numuney-i imtisal olacak gibi hareketler, nüfuz-ı şahsî, muhabbet ve meveddet, meşrepte hiffet, atalet, kizb, mebbas-ı'l-usul ve furû, idare-i etfal, emir ve mükâfat bahisleri. Fenn-i tedris, fenn-i tedrisin mevzuu: Tedriste maksat, tedris ile terbiyenin münasebeti, terbiyevî tedris. Mevâdd-i tedrisiyenin tertibi. Haftalık program. Mevâdd-i tedrisiyenin işlenmesi. Sualler ve cevaplar bahsi. Esna-i tedriste hiss-i tecessüs ve merak uyandırmak, derste inzibat, muallimin talebeye karşı muamelesi, izah ve saire, muallimin şahsî havassı.

Tarih-i Terbiye ve Usul-i Tedris

Beşinci Sene Haftada 5 Saat

Tarih-i terbiyenin mevzuu ve menabii. Sıparta ve Atinalılarda terbiye. Sokrat, Eflatun, Aristo. Romalılarda terbiye, Hristiyanlarda mektepler. İslamiyet'te terbiye, ilk medrese ve mektepler. Şark, Garp ve Afrika, Kurun-ı vustada Avrupa mektepleri. Darülfünunlar ve hümanizm (insaniyet perverlik) cereyanı. Protestanlık ve mekteplere tesiri, Cizvitler ve mektepleri. 17. asırda Avrupa mektepleri. Monten, Luk, Komensky. Şarktaki usul-i tedris. Franke, Russa, Daredü. 18 ve 19. asırda yetişen mürebbilerden Pastalozzi, Flaubert, Herbart. Müslümanların Bulgaristan'da maarif teşkilatı ve geçirdiği edvar.

Usul-i Tedris

Ulum-ı diniyyede usul-i tedrisin tarihi, kısas-ı enbiyanın ehemmiyeti ve hiss-i diniyenin tenmiyesi hususunda usulca lazım gelen ihtimamat, Türkçenin usul-i tedrisi. maksad-ı tedrisi, muhtelif lehçeler, edebî lisan, talebe ve muallimin lisanı, okumak ve yazmak hususunda idmanat-ı evveliye ve ihzariye. Hurufun keşfi, hikayeler, yüksek sınıflarda kıraatler. İmlanın usul-i tedrisi. Sarf ve nahiv okutmaktan maksat, sarf ve nahvin usul-i tedrisi, sarf ve nahve ait mevâdd-i dersiyenin tertibi ve tedrisi. Serbest mevzular üzerine yazı yazmak ve bu mevzuların intihabı. İlm-i hesabın usul-i tedrisi, hesap tedrisinin tarihçesi, maksad-ı tedris, zihni ve tahriri hesapların usulleri, mevâdd-i tedrisiyenin tertibi hakkında lazım gelen malumat-ı usuliye. İlm-i hendesenin usul-i tedrisi, tarihçesi, maksad-ı tedrisi, mevâdd-i tedrisiyenin işlenmesi, hendesenin amelî kısımlarının mühim cihetlerini seçerek tedris etmenin yolları. Coğrafyanın usul-i tedrisi, tarihçesi, maksad-ı tedrisi, coğrafya tedrisinde mevâdd-ı iyâniyye istimali. Vatan coğrafyası ile umumî coğrafyanın tedrisi

Tarihin usul-i tedrisi, tarihçesi ve maksad-ı tedrisi, tarih tedrisatındaki muhtelif fikirlerle esaslar, mevâdd-ı dersiyenin işlenmesi ve tertibi. İlm-i eşyanın usul-i tedrisi, tarihçesi ve maksad-ı tedrisi, mevâdd-ı dersiyenin intihab ve tertibi. Hikmet ve kimyanın usul-i tedrisi, tarihçesi ve maksad-ı tedrisi, mevâdd-ı dersiyenin intihab ve tertibi ve işlenmesi, alet-i dersiyeye ve tecrübeler. Gınanın usul-i tedris ve tarihçesi ve maksad-ı tedrisi, mevâdd-ı dersiyenin intihab-ı tertibi ve işlenmesi. Resmin usul-i tedrisi, tarihçesi ve maksad-ı tedrisi, mevâdd-ı dersiyenin işlenmesi ve tertibi. Hüsn-i hattın usul-i tedrisi, tarihçesi, maksad-ı talimi, mevâdd-ı dersiyenin işlenmesi, el işlerinin usul-i talimi, tarihçesi, maksad-ı tedrisi ile mevâdd-ı dersiyenin işlenmesi ve tertibi. İdmanat-ı bedeniyenin usul-i talimi, tarihçesi, maksad-ı tedrisi ile mevâdd-ı dersiyenin işlenmesi ve tertibi.

İlm-i ahlak. Tatbikat kısmı: İlm-i ahlakın mevzuu, usulleri ve aksamı, ilm-i terbiyeye olan irtibatı, ilm-i ahlakta mesâlik-i muhtelif: Hedonizm (hayattan maksat lezzete doymaktan ibarettir diyenler) Yunanlı Aristippos'un mesleki. Eudaimonizm (saadet-i şahsiye hayatta her ferdin gayesini teşkil eder diyenler) mesleki. Hristiyanlığın emrettiği meslek ahlakı, şeriat-ı İslamiyenin gösterdiği meslek ahlakı, Utilitarizm (hayatta maksat, faydeli ve saadeti ikmale hadim lezzetten ibarettir diyenlerin) mesleki. Epikür, Hobbes, Stuart Mill, Kant'ın meslek fikriyesi, vicdan, hürriyet-i idare ve esâsatı.

Amelî kısım. Ruh ve cisme karşı ferdin vezaifi. Vezaif-i içtimaiye, aileye karşı, zevç ve zevcenin yek diğerine karşı vezaifi ve münasebetleri, çocuklar ile ebeveynin vezaif-i müteakibeleri. Cemiyetin maddî ve manevî iktifatı-medeniye ve harsiyesine dair ferde müteretep vezaif. Adalet ve merhamet. Hükümete karşı vazifeler. Vezaif-i diniye

14. Bulgar Kavânini

Dördüncü Sene Haftada 1 Saat

Beşinci Sene Haftada 2 Saat

Maksad-ı Tedris

Hayat-ı hariciyede lazım olacak malumat-ı mühimmeyi vermek, onlara en elzem şerait-i medeniye göstermektir.

Cemiyet-i beşeriyenin suret-i teşekkülü, hükümetin suret-i teşekkülü ve envâr: Meşrutî hükümet, cumhuriyet, cemahir-i müttehide, cemair-i müttefika, hükümet-i müstebidde, hakimiyet-i milliye, Kavânin, kanun-i esasi, hukuk ve envâr. Vazife, hürriyet ve envâr: Hürriyet-i şahsiye, hürriyet-i vicdan, hürriyet-i tefekkür ve kelam, hürriyet-i içtima ve hürriyet-i iştirak. Müsavat. Kuvve-i selase, kuvve-i kanuniye, mebus, intihap ve suretleri. Meclis-i mebusan-ı adı ve meclis-i mebusan-ı kebir. Hükümdar ve hukuku. Veliyaht, niyabet-i hükümet, alamet-i hükümet, sikke ve meskukat, kuvve-i icraiyye: Nazırlar ve vezâifi, mesuliyet-i nazar, kabine teşkili, sancak, kazalar, nahiyeler, beldeler ve vezâifi. Sancak meclisleri ve vezâifi. Kuvve-i adliye: Deracat-ı mehâkim. İlm-i hukukun tanzihî. Mehâkim-i sulhiye ve selahiyyet. Mehâkim-i iptidaiye ve istinafiyenin cihet-i hukukiyye ve cezaiyye ve ticariyyede olan vazife ve selahiyyet. Mahkeme-i temyiz ve vezâifi-i kanuniyesi. Kanun-ı ceza hakkında malumat-ı iptidaiye. Cürmün tarifi ile erkan-ı asliyesi hakkında izahat-ı muhtasara, cerâimin taksimat-ı kanuniye ve nazariyesi. Usul-i muhakemat-ı cezaiyenin mevzuu ve gayesi hakkında malumat-ı iptidaiye, cürmün vukuuyla tevellüt eden iki nev-i hakkın suret-i takipleri hakkında izahat, müdde-i umumî, müstantik, heyet-i ittihamiye, hakk-ı istinaf ve temyiz. Usul-i muhakeme-i hukukiyyenin mevzu ve gayesi hakkında malumat. Deâvi-i hukukiyyenin suret-i aksamı, esbab-ı hüküm, hakk-ı itiraz, turuk-ı kanuniyyeye tevessül için muayyen olan zamanlar hakkında malumat-ı muhtasara, hukuk-ı ticaret hakkında izahat, muamelat-ı ticariyenin müstenit olduğu erkan-ı esasiye ile ticaret ve tacir hakkında malumat-ı iptidaiye. Defatir-i kanuniye ve ihtiyariye, şirketlerin ehemmiyeti ve hidamât-ı nafiası. Kolektif ve komandit ve anonim şirketler, Deâvi-i ticariyyede hüküm-i usulî, senedat-ı ticariye, tacir-i müflis ve iflas. Mehâkim-i şe'riyye ve hususiyye. Hukuk-ı düvel hakkında malumat-ı iptidaiye, devletlerin hakimiyetle istikalleri, hâric ez memleket imtiyazları, iade-i mücrimîn, ithalat ve ihracat, devlet ve menâbi-i varidâtı, emlak-ı emiriye, verginin tarifi ve tasnifi, ecnas-ı tekalif, bütçe, istikradât ve taksimi, itfa-i duyûn, tahvil-i duyûn.

15. Kelam

Maksad-ı Tedrisi

Talebenin kulubunda fıtraten merkez tealim-i iptidaiyye ile çaykır olan akide-i islamiyye tahkîm. İman-ı icmalîyeden iman-ı tafsilîye irtikâlarını temin. Din-i mübin hakkında muhabbetlerini tezyin. Akaid-i bâtiladan nefret ve içtinaplarını takviye. Akaid ve edyân-ı bâtila ashâbı, zeyğ ve dalal erbabıyla mücadele ve müdafaya temekkün ve iktidarlarını tenkiye etmektir.

Beşinci Sene Haftada 5 Saat

İlm-i kelamın mahiyeti, mevzuu, mesaili, gaye ve mertebesi. İlm-i kelamın tarihçesi. Eimme-i Ehli sünnet, ilm-i kelama hizmetleri. Sebkat eden ulema-i a'lâm, esbab-ı ilim. Dinin mahiyeti, gayesi. Beşerin dine ihtiyacı. Edyân-ı bâtila. Din-i tabîî. Din-i tevhid, din-i tevhidin ahkam-ı esasiyesi. Usul-i din-i tevhid. İmanın manay-ı lugavî ve şe'ri. İman-ı icmalî ve tafsilî. İman-ı taklidî ve istidlâlî. İmanın sıhhatinin şeraiti. İmanın esbab-ı kemal ve muhafazası. Zaruret-i diniye. İman billah. Marifetullahın vücubu, marifetüllaha mûsıl olan tarik, vâcibu'l-vücut hazretlerinin ispatına dair mesâlik. Sıfat-ı ilahiyeyi ispat. Sıfat-ı zâtiye ve subûtiye ve selbiyenin tafsilî. Sıfat-ı ilahiye hakkında mesâlik-i felsefiyi iptal. Zat-ı bâri'nin fâil bi'l-ihtiyar olduğunu ispat. İcâb-ı zâtiyyeyi ret ve iptal. Ef'al-i ilahiyyenin, muallele bi'l-agraz olmadığı, hikem ve mesâlihi mütezammin olduğu. Hilkat-i alem hakkında efkâr-ı İslamiye. Mâddiyyunun hilkat-i alem hususundaki nazariyelerini iptal. İlmin maluma tabii olduğu, Cenab-ı vâcibu'l-vücut hazretlerinden başka ilah olmayacağını ispat. Ekânîm-i selâse akidesini iptal. Tevhid-i mücerredin imanda adem-i kifayeti. Enbiyâ-i izâma iman. Beşerin enbiya-i izama ihtiyacı. Nübüvvet ve risaletin mucizat ile sübutu. Mucizatın mahiyeti ve imkân-ı vukuu. Harikaların envârı, mucizat ile havarik beyinlerindeki fark. Kur'an-ı azimü's-şanda zikr buyrulan havârik. Kütüb-i ilahiyye iman.

Kütüb-i ilahiyenin aksamı. Tevrat ve İncilin nüsaha-i asliyeleri mevcut olmadığı. Kur'an'ın suret-i nüzulü. Vahyin suret-i muhtelifesi. Kur'an-ı azimü'ş-şanın suret-i cem'i. Kuran'ın muhteviyat-ı âliyesinin envaı. Kuran'ın mucize-i azîmiye-i bakiye olduğu, Kuran'ın gayr-i mahluk olduğu, Kuran'ın tamamı veya bir cüzünü inkâr veya istihfaf, kezalik muhtevi bulunduğu emâvir ve nevâhîden velev birini inkâr veya istihfaf küfür olduğu. Meleklerle iman, melâikenin aksamı, melaikenin aklen cevazı, naklen sübutu, melâikenin mahiyet ve evsafı. Ahirete iman. Alamet-i kıyamet, alamet-i kıyametin imkân-ı vukuu ve edille-i nakliye ile sübutu. Kıyametin suret-i vukuu hakkında ihtimalât-ı fenniye, vukuu hakkında edille-i nakliye. Haşrin suret-i vukuu, haşr-ı cismaniye inkâr edenlerin delilini iptal. Yevm-i ahiretin müştemilatı. Hesap, sual, nizam, ita-i kitap. Havz-ı kevser. Şefaât-ı sırat hakkında malumat. Cennet ile cehennem mahluk bulunduğu, cennet ile cehennem vücudu şer'an sabit ve fenne gayr-i münâfi olduğu. Kadere iman, kaza ve kaderin mahiyeti. Ef'al-i ihtiyariye ve ıztrariye. Ef'al-ı ibad hakkında Ehl-i sünnetin itikadı. Ef'al-ı ibad hakkında kaderiye ve cebriyenin itikatları, Kaderiye ve cebriye mezheplerini red. Kaza ve kader ile ihticacın adem-i cevazı, esbaba tevessülü terkin memnuiyeti. Esbaba teşebbüsün tevekküle mâni olmadığı. Ecelin mahiyeti. Ecelin vahid olduğu. Maktulün eceli ile vefatı. Bazı esbap ile ömrün izdiyadının manası. Mevt-i tabii. Mevt-i ihtiramî.

16. İlm-i Ahlak Maksad-ı Tedris

Talebeye insan-ı kâmilin ittisafı lazım gelen ahlak-ı cemileyi tarif ile ahlak-ı zemmiyeden tevakkinin lüzumunu anlatarak kendilerinde tam manasıyla bir adam olmak hevesini uyandırmak.

Beşinci Sene Haftada 1 Saat

İnsan: Maddî ve manevî insan. İnsanın hayvandan farkı. İnsanın mahiyeti. Melekât-i akliye: Dikkat, temyiz, kuvve-i hafıza ve muhakeme, kuvve-i hayaliye. İrade (bu bahis pek ziyade tafsil olunacaktır.) insanın tekemmülâtı için ahlaka olan derece-i ihtiyacı. Ahlak nedir? kaç kısımdır? mevzuu, gayesi, ahlak-ı memdûha, ahlak-ı reddiye. Terbiye: Tarif ve mahiyeti. Aksamı, terbiye-i cismaniye ve ruhiye, terbiye-i fikriye ve ahlakiye. Vazife ve mesuliyet. Vazifenin mahiyeti ve kutsiyeti. Mesuliyetin mahiyeti, aksamı, mesuliyet-i ahlakiye ve uhreviye; mesuliyet-i kanuniye. Vazifenin envaı: Vezâif-i nefsiye, gayr-ı nefsiye. Vezâif-i nefsiyenin envaı: Cismanî, dinî ve manevî; Vezâif-i gayr-ı nefsiyenin envaı: Beyt, aile, muhabbet-i aile, vezâif-i aile, izdivaç ve mahiyeti, zevç ve zevcenin her birinin münferit ve mütekâbilan vezâifi, evlat ve ebeveynin evladına karşı borçları, evlat üzerindeki hukuku, evladın ebeveynine karşı vezâifi, hizmetçiler, akraba, derecatı. İnsanın akrabasına karşı borçları olduğu vezâif, komşu ve komşularına karşı olan vezâifi, vatandaşlarına karşı olan vezâifi, milletine, dindaşlarına karşı vezâifi, ale'l-umûm insanlara karşı vezâifi. Hissiyat-ı milliye ve diniye, din ve millet.

Kozmografya Dördüncü Sene Haftada 1 Saat Küre-i Sema

Buud-u müzevva. İrtifa ve buud-u semtî'-re's, daire-i cidâriyye, hareket-i yevmiye ve kavânîni, nısfu'n-nehâr, kutuplar, teodolit, yevm-i nücûmî, meyl ve metâlî', nısfu-n nehâr dürbünü.

Küre-i Arz

Kemiyet-i vaz'ıye-i coğrafiye, tûl ve arz, arzın eb'âdı ve avarızı. Haritalar.

Şems

Şemsin küre-i sema üzerindeki hareket-i zâhiriyesi, şemsin kutr-ı zâhirisinin tebeddülü, daire-i husuf. Muhtelif arzlarda gece ve gündüzün adem-i müsavattı, mevasim, sene-i medâriyye, sene-i nücûmiyye.

Kamer

Kamerin hareket-i zâhiriyesi ve kutr-ı zâhirisinin tebeddülü, safahat-ı kamer, kamerin hareket-i deverâniyesi, husûf ve kûsûf.

Seyyareler ve Peykleri

Kopernik mesleki. Kepler kavânîni. Cazibe-i nevtuniye ve netâici, şemsin seyyaratın ve peyklerin mesafeleri. Eb'âdı ve teşekkül-i tabîileri hakkında malumat-ı mücmele. Zevâtü'l-egnân, şihablar, bulutlar.

Kevâkib-i Sâbite

Suver-i semaviye. Sehâbiyeler, kehkeşan.

Kâinatın Terkibi

Laplace'nin teşekkül-i âlem faraziyesi. Kışr-ı arzın teşekkülü.

17. Bulgaristan Coğrafyası ve Tarihi İkinci ve Üçüncü Senelerde Haftada 1'er Saat

Balkan şibh-i ceziyesi. Yunanistan, Yugoslavya, Arnavutluk, Romanya'nın siyasi ve iktisadî coğrafyası. Bulgaristan'ın vaziyeti, hududu ve iklimi. Coğrafya-i siyasi: Ahâlîsi, topoğrafyası, kesafet-i nüfusu, şehirliler ve köylüler, meskûn yerler. Coğrafya-i iktisadî: Ormanlar, ziraat, hububat, mevâddi- sınaie, yemişler, hayvanat, sanayi ve ticaret.

Bulgar Tarihi

İkinci Sene Haftada 1 Saat

Üçüncü Sene Haftada 3 Saat

Bulgar devletinin teşekkülünden evvel Balkan şibh-i ceziyesinde yaşayan kavimler. Bu kavimlerin adeti, dinleri, hayat-ı siyasiye ve içtimaiye ve iktisadiyeleri. Bulgarlar'ın muhaceratı.

Bulgar devletinin teşekkülü. IX. ve X. asırlarda Bulgar devleti. Boris. Haricî siyaset. Hristiyanlığın kabulü, Bulgar kilisesi. Sveti Kiril metodu ve şakirdleri. Slavyan hurufâtının tertibi.

Simeon, ilk harpler, sulh devri, Bulgar edebiyatının tekâmülü. Simeon'un harpleri, Peter, dahili fesat, manastır hayatı. Rusların istilası ve şark-ı Bulgar çarlığının sükutu. Bogomiller. Garbî Bulgaristan çarlığı. Samuel ve ilk

muvaaffakiyetli harpleri. Samuel'in muvaaffakiyetsizlikleri. Bulgarlar'ın Bizans'ın taht-ı idaresine geçmesi. Bizans esareti. Esbab-ı esaret. Bizans idaresindeki Bulgarlar'ın hayatı

İkinci Bulgar Çarlığı

Bulgaristan'ın istiklali: Peter ve Asen, Kaloyan, İvanko, Kaloyan'ın harpleri, Papa ile ittihat. Latinlerle harpler. Boris, II. İvan Asen. Bulgaristan'ın dahilen tanzimi. Harici münasebet. Papa ile münasebet. Bulgar Petro arkılığı. Bulgarlar'ın ittihatları. Asen ve Terterler, Tatar istilası. Konstantin Asen ve İvaylo, Terter ve Todor Svetoslav. Şişman hanedanı esnasında Bulgaristan. Mihail Şişman. Sırbistan'ın kuvvetleşmesi, İvan Alexander. Bizanslılar ile Macarlar. İvan Alexander zamanında hayat-ı fikriye. XIV. asırda Bulgaristan ve diğer Balkan hükümetlerinin siyasi ve ahlakî sükutu. Osmanlılar ve Türklerin Balkan şibh-i cezaresine geçmeleri. Bulgaristan'ın zabtı.

Eski Bulgaristan çarlığının teşkilatı: Çar, Bulerler, ruhaniler, idare ve kavânin, vergi, para, asker ve sınaî.

Osmanlı idaresi: XV, XVI. ve XVII. asırlarda Osmanlı idaresi. XVIII. asırda Osmanlı devletinin zayıflaması.

Esaret zamanında Bulgar hayat-ı fikriyesi: Fener esareti, devr-i teceddüd, Paisii, Sofroni. Maarif hayatı. Kilise meselesi. Siyasi mücadele. Rus-Türk harbi. Bulgaristan'ın istiklali; Ayastefanos ve Berlin muahedeleri. Sırp-Bulgar harbi. Balkan harbi. Müttefikler harbi ve harb-i umumî.

18. Hüsn-i Hat

Maksad-ı Tedris

Hüsn-i hat taliminden maksat talebenin yazısını güzelleştirmek ve onlarda hissiyat-ı bediiyeyi inkişafa getirerek bedaeti sevdirmektir.

Birinci Sene Haftada 1 Saat

Rik'a talim ettirilir. Muallim kara tahtaya tebeşir ile bir buçuk veya iki satır kadar güzel bir örneklik yazar. Talebe saat içinde onu taklit eder, o esnada muallim talebenin yazısına, kalem tutuşuna, oturduğu vaziyetine bakar ve icap eden tashihati icra eder. Talebenin tahtadaki örnekliği iyi görüp onu taklit etmeleri için nazar-ı dikkatlerini iyi celp etmeli. Hüsn-i hattın bir sanatı bedi'a olduğu fikrini talebeye ilka edip hüsn-i hattı onlara sevdirmeye gayret edilmeli. Talebe ev vazifesi olmak üzere gelen derse kadar bir meşk-i numunesini güzelce yazı ile on defa yazarak temesşuk eyler ve bunu ertesi derste muallime gösterir. Ertesi derste meşk-i numunesini değiştirir. Meşk-i numunesi için edebî ve hikemî sözler intihap olunur ve bunların bir kül teşkil etmesine dikkat olunur.

İkinci Sene Haftada 1 Saat

Birinci sınıfta olduğu veçhile devam olunur.

19. Resim

Maksad-ı Tedris

Talebeye resim taliminden maksat onlara tabiattaki eşyayı kendi başlarına tarassut edip hududunu, eşkâlini, elvanını, fark ve temyiz ettirmek ve bilahare onları kurşun kalem, boyalı kalem, sulu ve yağlı boya ile tasvir ettirerek hislerindeki bedaet ve nezaheti inkişafa getirmeye çalışmaktır.

Talimat-ı umumiyeye: Alçıdan örnekler ve kendi muhitlerinden olanlar tercih olunur. Tabiatın alınma mütenevvi eşya, resim ettirilir. Talebe tersim edecekleri şeyin evvela çatısını kurup sonra modele göre lazım gelen aksamı tafsilatı ile doldurur ve bu suretle bir üslup takibine alışmış olurlar. Muallim resim talimini bütün sınıfa bir model vermek veya talebeyi gruplara ayırarak her gruba ayrı model vermek veyahut büsbütün infiradî olarak her şâkirde ayrı model vermek suretiyle icra edebilir. Muallimin göstereceği modellerden herhangi birini intihap etmekte talebe muhtardır.

Birinci Sene Haftada 1 Saat

Kullanılacak modeller telden veya ağaçtan mamul, menazıra ait olup bunlar da ecsam-ı hendesiye, aksam-ı mimariye gibi şeyler olur. Ağaç modeller, gölgeli resim olur. Modele gelen ziya ile orada olan gölge hakkında izahat verilir. Muallim telden ve ağaçtan mamul modeller üzerine izahat vererek talebeyi tedricen menazır kanunlarının tatbikine alıştıırır. Ve bu izahatı ara sıra mektep haricinde maksada tevafuk eden mahallerde de verir. Model olarak en sadelerden olmak üzere haşebî ve madenî birtakım kaplar da istimal olunur.

İkinci Sene Haftada 1 Saat

Model olarak kabartmalı hak olunmuş alçıdan mamul tezyinat örnekleri. Keza topraktan, camdan, ağaçtan, madenden mamul saksılar, çanak ve çömlekler, sepetler, ibrikler, sürahi ve bardaklar, çini ve tabaklar kullanıldığı gibi iskemleler, masalar, sandıklar, sahneler, tepsiler, tavalalar, tencereler, kovalar, meyveler, çiçekler ve ve saire de istimal olunur. Talebenin bir üslup tasviri edilmesi için ihtimam olunur.

İhtar: Medresetü'n-Nüvvab'ın ali kısmının müfredatlı programı işbu medresenin küşadından sonra meclis-i müderrisin tarafından tanzim edilecektir.

Medresetü'n- Nüvvab'ın Tâlî Kısmının Haftalık Ders Programı

Haftalık Ders Saatleri					DERSLER	Sıra numarası
Beşinci sınıf	Dördüncü sınıf	Üçüncü sınıf	İkinci Sınıf	Birinci Sınıf		
-	-	-	1	2	Kur'an-ı Kerim	1
4	4	4	3	2	Fıkıh	2
4	3	5	5	6	Arabî Lisan ve Edebiyatı	3
1	1	1	1	2	Farsî Lisan ve Edebiyatı	4
2	2	3	3	3	Türkçe ve Edebiyat	5

2	2	3	2	2	Bulgarca Ve Edebiyatı	6
-	-	-	2	2	Coğrafya	7
-	2	2	2	2	Tarih-i İslam ve Umûmî	8
-	2	3	3	2	Ulum-i Riyaziye	9
-	2	1	1	2	Ulum-i Tabiiyye	10
2	2	2	-	-	Hikmet ve Kimya	11
-	2	-	-	-	Mantık ve Edab	12
5	-	-	-	-	Kelam	13
5	5	-	-	-	Fenn-i Tedris ve Terbiye	14
2	1	-	-	-	Bulgar Kavanîni	15
1	-	-	-	-	İlm-i Ahlak	16
-	-	3	2	-	Bulgar Tarihi ve Coğrafyası	17
-	-	-	1	1	Hüsn-i Hat	18
-	-	-	1	1	Resim	19
28	28	27	27	27		

Medresetün-Nüvvab'ın Dâhili Talimatnamesi

Birinci Bab

Müdür

1. **Madde:** "Medresetü'n-Nüvvabın"ın talî ve alî kısımları, bir müdürün taht-ı nezaret ve idaresinde olup, müdürler medreseleri heyet-i talimiyyenin iştiraki ile idare ederler.

2. **Madde:** Müdürlerin hukuk ve vezaifi

a) Müdürler, medreseleri hükümet ve umum nazarında teşhis ve temsil ederler.

b) Heyet-i talimiyyeyi içtimaa davet ve idare ederler.

c) Programın muntazaman tatbikine sa'y, medrese nizamât ve talimatını hüsn-i icraya takayyud, baş müftülük ve nezaretin evâmîr ve tamimlerini icraya gayret ederler.

d) Medresenin demirbaş eşya ve evrakını (dosyalarını) hıfz ederler.

e) Medreselerin maâşeti ve sair sarfiyatını temşitle bunların hüsn-i cereyanına dikkat eder ve adem-i intizamdan mesul olurlar.

f) Sene-i dersiye ibtidasında talebe kayıt ve kabul ve muallimlere ihtisaslarına göre dersleri taksim, heyet-i talimiyyenin iştirakıyla haftalık programları tanzim, bizzat kendi veya murahhas muallimler vasıtasıyla takarrur eden imtihanları idare, müderrisîn ve muallimîn meclislerinin mukarrarâtını infaz, sınıf muallimleri ile nöbetçi muallimleri tayin eder.

g) Yeni muallimlere ifa-i vazife hususunda delalet, tedriste buldukları vakit sık sık yoklama eder.

h) Tedrisat zamanı sınıflarda bulunarak muallimlerin müfredatlı programı takip edip etmediklerini teftiş eder.

Bununla beraber sınıflarda muallimlerin inzibat ve itaati tarz-ı idaresine dikkat eder. Ziyaret olunan muallim ile suret-i hususiyede tedris ve inzibat mesailini müzakere, nazar-ı dikkate çarpan şeyleri söyler. Bu mülâhazatını hususî teftiş defterine kayıt ederek müfettişlerin nazar-ı emanına arz eder. Bu mülâhazat, teftiş olunan muallim tarafından imza edilir. Eğer mülâhazat hakkında muallimin vereceği izahat varsa o da onları ayrı ayrı kâğıda yazıp rabt eder. Müderrisîn ve muallimîni teftişatı neticesinde müşahedatını anlatmak, terbiye ve tedris mesailini bahs ve münakaşa etmek üzere müzakereye davet ve cem eder. Ancak bu münakaşalarda eşhasın isimlerini tayin etmez.

ı) Müderris ve muallimlerin mevâdd-ı dersiye defterlerini, yevmiyeleri, cetvelleri, keza şâkirdanın tahrirî vezaifini tetkik ve teftiş eder.

i) İhtiyaç görüldüğü zaman muallimlere sene-i dersiye esnasında azami cem'an veya müteferrikan 5 gün mezuniyet verir. Daha ziyade temadi edecek mezuniyetleri, mülâhazasıyla beraber baş müftülüğe arz eder. Müderrislerin, muallimlerin adem-i devamlarını ayrıca bir deftere kaydeder.

Tembih: mâ-favkden verilen mezuniyetler, müdür tarafından temdit edilemez. Keza eyyam-ı tatilyede mezuniyet ile temdit edilemez.

j) Namevcut muallimlerin vezaifi, diğer muallimlere ihale eder. Dersi ihale olunan muallim isterse namevcut muallimin dersini okutur, isterse kendi dersini tedris eder. Bir aydan ziyade mezuniyet alacak muallimin dersleri, mümkün olduğu kadar diğer muallimler ile müdür arasında taksim olunur.

k) Medresenin müd ve mubassır ve kâtip ve hademesinin azl ve nasblarını inha eder.

l) Müdürün, mektebin bütün eşyası üzerinde nezaret-i âmmesi vardır. Bunların nasıl muhafaza olunduğuna dikkat eder. Lâ-ekal senede bir defa heyet-i talimiye tarafından muntahap murahhasların iştiraki ile demirbaş defterleri ve fihristlerle mukabele ederek eşya teftiş olunur. Bir işe yaramayan köhne eşyanın demirbaş defterinden tayyi için baş müftülüğe arz olunur.

m) Umum talebe üzerinde nezaret-i ammesi olup lâ-ekal haftada bir defa dershaneleri ziyaretle ve teftiş eder.

n) Talebenin muvaffakiyet ve ahlak numaralarını takip, icabında talebenin veli ve hamilerine malumat verir.

o) Bu talimatnamede mezkûr olmayan mesaili, heyet-i talimiyyenin kararı ile icra eder. Vakit müsait olmazsa mesuliyeti üzerine alarak talimatnamenin ruh ve maksadına hadim bir surette bilahare heyet-i talimiyyede tezekkür ve baş müftülüğe arz olunur. Müdürün muallimlerle olan münasebetinde samimi olması bilvasita veya bila vasita şevk ve gayretlerinin inkisarına mucip olacak hareketten müctenip bulunması lazımdır. Baş müftülüğe

gönderilmek üzere verilen her türlü istidaları, mezkûr istidaların muhteviyatı hakkındaki mutalaatı ile birlikte serî'an irsale mecburdur.

Müdrisîn ve muallimîn meclislerinin mukarreratını muvafık bulmadığı surette ta'like salahiyetdardır. Böyle bir hal vukuunda kararın adem-i infazını meclis-i müdrisîn ve muallimine bildirmesi lazım olduğu gibi meseleyi de esbab-ı mucibesi ile beraber baş müftülüğe arz eder. Ve bu babda emir istemeye mecburdur.

3. Madde: Müdür ihtiyaç görüldüğü surette sene içerisinde mezuniyet olmadan en çok beş gün mektepten gaybubet edebilir. Beş günden ziyade icab eden gaybubet için alelusul başmüftülükten mezuniyet ister. Her iki halde yerine kimi tevkil ettiğine dair başmüftülüğe malumat verir.

Heyet-i Talimiye Meclisi

4. Madde: Medresedeki müdris ve muallimler, müdür veya vekilinin riyaseti altında mezkûr heyet-i talimiye meclisini teşkil eder.

5. Madde: Müdrisîn ve muallimîn meclisleri leakal ayda iki defa olmak üzere müdür tarafından tayin olunan günde içtima eder. Fevkalade içtimalar ise müdris ve muallimlerin bir sülüsünün tahriri talebi üzerine in'ikat eder. İkinci suretle müdür, meclisi en geç üç gün zarfında içtima'a davete mecburdur.

6. Madde: Heyet-i tedrisiye ve talimiyenin hukuk vezaifi:

- İkmal imtihanlarının icrası için komisyon intihap eder.
- Tedris olunacak kitap ve sair alet ve edevat-ı dersiye için intihap eder.
- Talebeye mahsus kütüphane tertip eder.
- Talebeden daha kuvvetli olanların daha yukarıki sınıf için intihap vermelerini taht-ı karara aldığı gibi bir talebenin tekrar sınıfında kalabilmesi için de karar verir.
- Sene-i dersiye içerisinde talebe kayd edilmesine karar verir.
- heyet-i talimiye meclisinin içtimaı, ders saatleri haricinde olur. Talebenin ahlaken ve seviyeten yükselmelerini tezekkür ile ahz-ı mukarrarat eyler.
- Umum-i terbiye ve tedris mesailini müzakere eyler.
- Sene-i dersiye nihayetinde baş müftülüğe yollanacak raporu ve bütçe lahiyasını tertip eder. Meskur rapor ve lahiyada medresenin her nevi ihtiyacı hakkında kendi mütalaat ve temenniyatını derc eder.
- Bu talimatnamede münderic olmayan mevad hakkında müdrisîn ve muallimîn meclisi bir karar alırken o kararı tatbik etmezden evvel, müdür beray-ı tasvip baş müftülüğe arz eder.

Sınıf Muallimleri

7. Madde: Medresenin inzibatını temin için müdür tarafından her sınıfa bir sınıf muallimi tayin olunur.

Sınıf Muallimi:

- Meclis-i müdrisîn ve mualliminde alınan mukarrerattan hülasalar alıp talebenin nazar-ı dikkatine çarpmak için sınıf ruznamesine derc eder.
- Sınıfı talebesiyle muallimlerden birisinin arasında tekevvün edecek ihtilafı, kezalik muallimlerden birinin inzibatı muhil bir talebe hakkındaki teseyyüb ve müsamahasını bir karar ahzı için müdüre arz eder.
- Sınıf muallimi talebenin ahlakı ve bedenî terbiyesine gayret eder. Talebeye bir saatten üç güne kadar mezuniyet itaa eder.

Muallimler

8. Madde: Her muallim, programda muayyen miktarda dersini okutur.

9. Madde: Muallimler kendi dersinde maada gaybubet eden arkadaşlarının derslerini de muvakkaten tedris ile mükellef olabilirler.

10. Madde: Muallimler mektep nizâmât ve talimatını tamamen tatbik, baş müftülüğün nezaret-i aidesinin evâmirini infaza, ahlaken numune-i imtisal olmaya mecburdurlar. Muallimler sanatla, ticaretle, vazifelerine mâni olacak her türlü iş ile iştigalden memnudur. Kezalik haysiyete şeyn verecek her türlü şevâğilden ale'l-husus faizcilik, kumarcılık, sarhoşluk, namussuzluk, hodgamlıktan, halkın itimadını halaldar etmekten, siyasi teşkilatta mesul mevkiler almaktan ve diğer emsalî hâlâtan ve hükümetin kavanîn-i umûmîyesine muhalif olan mahzuratı irtikâptan memnudurlar.

11. Madde: Her müdris ve muallimin vazifesini tam, vicdani ve samimi ifa ile mükellef olup talebeyi hususî işlerinde kullanmaktan memnudur.

12. Madde: Müdris ve muallim talebeye karşı vakarını muhafazaya mecburdur. Talebeye ağır lakırdı, talebenin ve gerek ebeveynin haysiyet ve namusunu muhil söz tefevvüh etmesi memnu olduğu gibi darp da katiyen memnudur.

13. Madde: Müdris ve muallimlerin ders itası esnasında partizanlıktan bahs yahut diğer derse taalluku olmayan şeylerle vakit geçirmesi memnudur.

14. Madde: Bir müdris, bir muallim pek mühim bir sebepten dolayı derse gelemeyecek ise derse girilmezden evvel leakal bir saat evvel tahriren müdüre gelemeyeceğini ihbar eder. Hastalık vukuundan uzun mezuniyet almazsa bir gün evvel müdürün nezdine gelerek derse gelemeyeceğini ihbar etmesi lazımdır. Üç günü müteceviz hastalık için alelusul mezuniyet almak mecburidir.

15. Madde: Müdris ve muallimlerin bila mezuniyet derse gelemediğini müşir mazeretnameleri müdür tarafından şayan-ı kabul olup olamayacağı mülahazasıyla sene nihayetine kadar müdürîyette hıfz olunur.

Bila mazeret derse gelmeyen muallimlerin bir yevmiyesinin rub'u kat' ile tecziye olunur. On dakikadan fazla üç taahhur, bir saat addolunur. Heyet-i talimiyenin içtimaında hazır bulunmayan muallimin yarım gündeliği kat' olunur.

Bu cezalar müdürün arzı üzerine baş müftülükçe mevki-i icraya vaz olunur. Ceza-i nakdiler medreseye varidat kaydolunur.

16. Madde: Eyyam-ı tatiliyyede bir muallim başka bir yere azimet edecek olursa gideceği yeri tahriren müdüre bildirir.

17. Madde: Vazifelerine ait mesâilde, muallimler baş müftülüğe müdür vasıtasıyla muhabere eder.

Mubassırların Vezâifi

18. Madde: Mubassırlar, memur oldukları medreselerin inzibat ve intizam ve terbiyesinden mesuldür. Dershanede, medresede taharet ve nezafete ve şerait-i sıhhiyeye tamamen riayet olunmasına, talebenin mukayyet oldukları odalarda ikametıyla hadd-i muayyeninden fazla veya noksan olmamasına, adab-ı İslamiye ve kavâid-i muâşeret-i umûmiyeye tevfikân hüsn-i imtizacına, hüviyet varaklarının imla ve tevziine memurdurlar.

Ders Zamanı

19. Madde: Tahsil zamanı, Eylülün birinden Haziran ortasına kadar temadi eder. Tedrisat Haziran ibtidasında kat' olunur.

20. Madde: Temmuz'un birinden Ağustos'un 31'ine kadar, talebenin tatilleri vardır.

21. Madde: Sene-i dersiye içerisinde medreseler ber vech-i zir günlerde tatil olunur:

a) Her Cuma günü;

b) Mevlid-i şerif, Leyle-i Regaip, Mirac, Berat, sene-i hicriye-i kameriye iptidası;

c) Ramazan-ı şerif;

d) Ramazan ve Kurban bayramlarında asgarî bir hafta, azami 10 gün.

22. Madde: Dersler asgarî üç çeyrek, azami bir saat devam eder. Bu hususta derslerin bir öğün veya iki öğün olması, keza teneffüs miktarını tayin, meclis-i muallimine ve müderrisine aittir.

23. Madde: Talebenin müktesebatı şu numaralar ile kaydolunur:

Fevkalade: 6; aliyü'l-a'lâ: 5; iyi: 4; orta: 3; şayan-ı takbih: 2; fena:1.

24. Madde: Talebenin ahlakı şu numaralar ile kaydolunur:

Numune-i imtisal: 6; şayan-ı medih: 5; iyi: 4; orta: 3; şayan-ı takbih: 2; ahlak numaraları için esas olarak evvelki sene numaraları alınır.

25. Madde: İki dersten zayıf veya fena numara alan talebe, devris-i sene sene-i dersiye iptidasında ikmal imtihanına tabi tutulur.

26. Madde: Ders numaraları o dersin müderris ve muallimleri tarafından, ahlak numaraları ise meclis-i müderrisin ve muallimin tarafından takdir olunur.

27. Madde: Üç veya daha ziyade dersten zayıf numara alan talebe sınıfta ibka olunur.

28. Madde: Bir sınıfta bilâ mazeret-i meşrûa iki sene kalarak sınıfı geçmeyen talebe medreseye devam hakkını zayi eder.

Talebenin Vezâifi

29. Madde: Talebe müderris ve muallimlerini her yerde ve her vakit hürmetle selamlamaya ve nesâihini kabule mecburdur.

30. Madde: Hiçbir talebe bilâ mezuniyet derslerini terk edemez. Ancak mühim esbaptan dolayı sınıf mualliminin veya o yoksa müdürün izni ile medreseyi terk edebilir

31. Madde: Bila mazeret-i meşrûa iki hafta mütemediyen derste bulunmayan talebenin kaydı terkin olunur.

32. Madde: Talebe derse girilmek işareti verildiğinde dershaneye girip sâkinâne müderris ve muallimi beklemeye mecburdur.

33. Madde: Talebe medrese dahilinde, haricinde adâb-ı İslamiyeye münâfi hareketten tevakkıye mecburdur.

34. Madde: Talebe, evkat-ı hamse-i mefruziyeyi idarece kendilerine tayin olunan mahalde edaya mecburdur.

35. Madde: Talebe işi olmaksızın sokaklarda gezmek, tütün içmek, istimal etmek, kâğıt ve kumar oynamak, kahvehanelere ve buna mümasil yerlere, izinsiz konserlere, sinemalara, tiyatrolara, müsamerelere gitmek, siyasi içtimalarda bulunmak memnudur.

Dokuzuncu ve onuncu sahifelerdeki programda ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci senelerde birer saat Farisî dersi sehven terk edilmiş olduğundan tashih olunur.

SONUÇ

Medresetü'n-nüvvâb her şeyden önce bize bir milletin kültürünü gelecek nesillere aktarmada, milletler arasında aidiyet bağının güçlendirilmesinde ve asimilasyonun önünde set oluşturmada eğitim ve öğretimin ne kadar önem arz ettiğini belgelemektedir. Anılan kurum, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmeyen Müslüman Türk azınlıklar için böyle bir işlev üstlenmiştir. Oradaki Müslümanlar gerek bu kurum gerekse bu kurumdan mezun olan ve kadılık, naiplik, öğretmenlik gibi görevler üstlenen güzide insanlar sayesinde hem dillerini ve dinlerini hem de kültürlerini korumuş ve bu sayede ayakta kalabilmişlerdir. Nitekim öğrencilerin hayrî faaliyetlerde bulunması, dernek kurması, dergi ve gazete çıkarması ve köy/beldelere vaaza gitmelerinin teşvik edildiği hatırlanmalıdır.

Bu kurumum müfredatına göz atıldığında sadece dini ilimler değil kendisinden beklenen vazife doğrultusunda beşerî ilimlerin de okutulduğu görülecektir. Derslerde okutulan kitaplara bakıldığında -en azından fıkıh kitaplarına- günümüz ilahiyat fakültelerinden ileri bir safhada eğitim-öğretime sahip olduğunu varsayabiliriz. Türkiye cumhuriyeti bu kurumla hala bağını devam ettirmekte ve ekonomik olarak da destek vermektedir. Farklı ülkelerde yaşayan soydaşlarımızı Türkiye Cumhuriyeti her açıdan resmî olarak desteklemelidir. Gücünü dışardan alan ve kendi ülkesine aidiyet bağı hissetmeyen örgüt niteliğine bürünmüş kurum ve kuruluşların eğitim ve kültür adı altında

azınlıkları ne kadar istismar ettiğini müşahede ettiğimiz şu gülerde bu desteğin ne kadar hayati ve elzem olduğu apaçık ortadadır.

KAYNAKÇA

- AHMED, Vedat S. (2007). "Bulgaristan'da Müslüman-Türk Varlığının Korunmasındaki En Önemli Etken Olan İslâmî Eğitimin Geçmişi ve Bugünü", *Uluslararası Türk Dünyasının İslamiyete Katkıları Sempozyumu = International Symposium on the Contribution of Turkish World to Islam, 31 Mayıs-1 Haziran 2007*, s. 180 vd.
- (2011). "Şumnu'daki Nüvvâb Medresesi'nin Yetiştirdiği Şairler", *Godişnik: na viššiya Islamski Institut=Annual of the High Islamic Institut=Sofya Yüksek İslam Enstitüsü Yıllığı*, sayı: 3, s. 132-166.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet (1994). "Dürerü'l-Hükkâm", *DİA*, X, İstanbul: TDV Yayınları, 27-28.
- AYDIN, Mahir, "Doksanüç Harbi", *DİA*, Ankara 1994, IX, 498-499.
- HAS, Şükrü Selim (1997). "Halebî, İbrâhim b. Muhammed", *DİA*, XV, İstanbul: TDV Yayınları, 232.
- HATİBOĞLU, İbrahim (2002). "XX. Yüzyılın İlk Yarısında Bulgaristan Müslümanları Arasında Dini Islâhat Çabaları", *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri, Sofya, 21-23 Nisan*, s. 351 vd.
- (2007). *Bulgaristan Müslümanlarında Dini İslat Düşüncesi*, Bursa.
- KALLEK, Cengiz (2002). "Kudûri" *DİA*, Ankara, XXVI, 321-322.
- KELEBEK, Mustafa (2011). "Bulgaristan - Şumnu Şehrinde Medresetü'n-Nüvvab'ta Arapça'nın Öğretim Merhaleleri", *Godişnik: na viššiya Islamski Institut=Annual of the High Islamic Institut=Sofya Yüksek İslam Enstitüsü Yıllığı*, sayı: 3, s. 193-213.
- KESKİOĞLU, Osman (1988). "Şumnu'da Türk İslam Eserleri", *Vakıflar Dergisi*, sayı: 20, s. 389.
- (1985). *Bulgaristan'da Türkler*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- KILIÇ, Osman (1989). *Kader Kurbanı*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- KOCA, Ferhat (2005) "Molla Hüsrev" *DİA*, Ankara XXX, 252-254.
- KUYUCUKLU, Nazif, "Bulgaristan" *DİA*, Ankara 1992, VI, 399-401
- MEHMEDOV, Ali (2011). "Bulgaristan Şumnu'daki Medresetü'n-Nüvvab'ın İslâm Din Eğitimi Tarihindeki Yeri" *Yüksek Lisan Tezi*, Konya: Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- MEMİŞOĞLU, Hüseyin (1994). "Bulgaristan Müslümanlarının Dini Teşkilatlarını ve Kurumlarını Düzenleyen Nizamname", *Vakıflar Dergisi*, sayı: 24, s. 307.
- (1995). "Bulgaristan'da Cemaati İslamiye ve Vakıf Kurumları", *Vakıflar Dergisi*, S. 25, s. 304 vd.
- (1998). "Bulgaristan'da Müftülükler ve Şer'iyye Mahkemeleri", *Vakıflar Dergisi*, S. 27, s. 214 vd.
- ÖZEL, Ahmet (1997). "Hanefî Mezhebi" [Literatür] *DİA*, İstanbul, XVI, 21-27.
- SADİ, Bayram, -Hayrettin Ersal (1988). "Bulgaristan'da Müftü Yardımcısı Yetiştiren Bir Vakıf Kuruluşu: Nüvvap", *Vakıflar Dergisi*, S. 20, s. 415 vd.
- SÜLÜN Murat (2000-2). "Osmanlı Dönemi Bulgaristan'ında Kur'an İlimleri ve Bulgaristan Menşeli Din Alimleri", *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Semp. Tebliğleri, Sofya, 21-23 Nisan*, s. 281 vd.
- ŞİMŞİR, Bilâl (1986). *Bulgaristan Türkleri*, İstanbul.
- TOPALOĞLU, Aydın (2002). "Nüvvab Okulu'nun ve Mensuplarından Ahmet Hasan Davudoğlu'nun Bulgaristan'daki İslâm Kültürüne Katkıları", *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri, Sofya, 21-23 Nisan 2000*, s. 311-318
- TURAN, Ömer (2006). "Bulgaristan Müslümanların Dini Yönetimine İlişkin 1919 Tüzüğü", *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti, II. Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri, (Tiran-Arnautluk, 4-7 Aralık 2003)*, s. 422 vd.